

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

ОШІЭ-ДЭМЫШІЭ ТХЪАМЫКІАГЪОХЭР

КъумпІыл Муратрэ ащ игуадзэу Алексей Петрусенкэмрэ пшъэрлы афишлыгъ гумэкі хэфэгъэ цыфхэм, анахъу нэж-Іужъхэм, ялофхэм язытет за-щагъэгъозэнэу, псыр, шхыныгъо фабэхэр алэклагъэхъанхэу, зиунэ псыр итэу, ащ екллІэ-жын зымылэкІыхэрэм апае пІэлъэ гъэнэфагъэхэм ателытэгъэ пунктхэр къафызэлъуахынхэу.

Джащ фэдэу гумэкілгъом идэгъзыжын фэгъэгъэ пстэ-уми ялофшІэн нахъ агъэлъашы-нэу, псыр къызыкІоэгъэ цыф-хэм аналэ атырагъэтынэу, ищы-клагъэ хъумэ, медицинэ е нэ-мыкІ Іэпылэгъу арагъэгъоты-нэу ТхьакІушынэ Аслъан къа-фигъэпытагъ.

Поселкэу «Дружбэм» дэж-кІэ блэкІыр асфальт гъогу псыр зытызым цыфыбэ къы-щызэрэуагъыгъагъ. АР-м и Лышъхъэ ащ къыщыуцугъ.

гъэп. Ары пакІошъ, нахъыбэ къэхъуштыгъэ. ХъакІэмзые щыщхэу мы чІыпІэм къыщы-зэрэуагъыгъэхэм къызэралъуа-гъэмкІэ, ялэжыгъэ гектар 1500-мэ псыр къакІуагъ. Уна-гъохэм псыр къанэсыгъэп, ау къакІэхъаным ищынагъо щыІ.

Нэужым Кошхъэблэ райо-ным ит къутырэу Игнатъев-скэм Адыгеим и Лышъхъэ кІуагъэ. Мыщ псыр нахъ лъэ-шэу къызэрэшиугъэм гу лъы-уигъатэу, цыфыбэ урамхэм атетыгъ. Яунэхэм, яхатэхэм псыр зэралъуагъэм игумэкі зэлшитагъэхэу ахэр зэхаты-гъэх. Бзылфыгъэхэм ащыщ-хэр гыштыгъэх. Сыда плэмэ унэм псыр зэралъуагъэм имызакъоу, гъэ реным зыщы-гугъыштыгъэхэ хатэм шашІэ-гъэ лэжыгъэхэр псым ыхъы-гъэх.

Кошхъэблэ районым иадми-нистрация ипшэ ІэнагІэ зыгъэ-цэкІэрэ Джарымэ Энвербек Адыгеим и Лышъхъэ зэрэши-гъэгъозагъэмкІэ, непэрэ мафэм ехъулэу районым ипсэупІэ 1409-мэ псыр къакІуагъ. По-селкэу Игнатъевскэм нэбгырэ 1100-рэ щэпсэу, псэупІэ 330-у дэтым щыщэу 250-м ехъумэ псыр акІэхъагъ.

Тхьамыклагъо хэфэгъэ къо-джэдэхэм ТхьакІушынэ Ас-лъан закыфигъази, къиныгъоу зэрихыллагъэхэр республикэм ипашэхэм янэплэгъу зэрара-мыгъэкІыштхэр, зэкІэ ящыкІэ-гъэ Іэпылэгъур зэрарагъэгъо-тыштыр, якын зарадигощырэр къарилуагъ.

(ИкІлэх я 2-рэ н. ит).

Цыф зэрэхэмыкІодагъэр зэкІэми анахъ шъхъаІ

ЖъоныгъуакІэм и 23 — 24-хэм Адыгэ Республикэм ичІыпІэ зэфэшъафхэм ош-хышхо къызэрэщыгъэм къыхэкІэу псыхъохэу Къур-джыпс, Лабэ, Шъхъэгъуащэ, Пшеха, Фарзэ къыдэкІыгъэх. Ошхышхом ыкІи псыдэгъэ-чъыпІэхэр зэрэщыкІуагъэ-хэм къахэкІэу Мыекъопэ, Кош-хъэблэ, Джэджэ ыкІи Шэуджэн районхэм якъоджэ псэупІэхэм псыр къакІуагъ, цыфхэр гу-мэкі хэфагъэх.

ПсыкІуоным къызыдихы-

гъэ тхьамыклагъохэм агъэгъу-мэклэхэу, Іофхэм язытет зыфэ-дэм зыщагъэгъозэнэу, цыфхэм Іэпылэгъоу ящыклагъэр зэгъэ-шІэгъэн гухэлъ зыдаІыгъэу Адыгеим и Лышъхъэу Тхьа-кІушынэ Аслъанрэ АР-м и Премьер-министрэу КъумпІыл Муратрэ Джэджэ, Кошхъэблэ ыкІи Шэуджэн районхэм ты-гъуасэ ащылагъэх.

Адыгеим и Лышъхъэ апэ-станции Дондуковскэм къы-щыуцугъ. Зишагу псыр дэхъа-гъэхэу урамхэм атесыгъэ цыф-

хэм ахахы, гушыІэгъу афэ-хъугъ. Станицэм щыпсэхуэу ошІэ-дэмышІэу тхьамыклагъо къызфыкъокІыгъэхэм Адыге-им и Лышъхъэ къызэрэфало-тагъэмкІэ, чэщым ахэр чыя-гъэхэп, яунэхэм апэмычыжъэ-хэу урамым чэщыр щырахыгъ. Къыфалотагъэхэм ТхьакІушынэ Аслъан лъэшэу амыгъэгъу-мэклэ ылъэкІыгъэп ыкІи яуп-чІыгъ пІэлъэ гъэнэфагъэкІэ зы-дэщыІэгъэ пунктэу афагъэнэ-фэгъэм зыкІэмыкІуагъэхэмкІэ. Гумэкі хэфэгъэ цыфхэм къызэ-ралъуагъэмкІэ, яунэхэр тыгъуа-кІохэм ащаухъумэ ашІоигъуагъ.

Нэужым Джэджэ районым иадминистрация ипашэу Ана-толий Черковым къоджэ псэ-упІэм псым къиныгъоу къа-фихыгъэхэр Адыгеим и Лы-шъхъэу ТхьакІушынэ Аслъан къыфилотагъ. Ащ къызэриІуа-гъэмкІэ, станицэу Дондуков-скэм зэкІэмкІи ипсэупІэ 451-мэ псыр акІуагъ, зыпарі цыф хэкІодагъэп, ау псыр унэхэм куоу арыхъагъ, хатэхэм лэжы-гъэу адэлъхэр зыпарі къэмы-нэу псым ыгъэкІодыгъэх, элек-тричествэр зэщыгъэкъуагъ. Мыщ дэжым АР-м и Лы-шъхъэ Премьер-министрэу

Поселкэм щыпсэхуэрэм къы-зэралъуагъэмкІэ, газрыкІуапІэр псым зэщыгъэкъуагъ, кэнауэр атІыгъэхэу, ІофшІэнхэр мы чІыпІэм щыкІоштыгъэх. Ауми, псым къыщыкІэу пфэллошты-

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетрэ лъэшэу гухэкІ ащыхъугъ Адыгэ Республикэм мэкъумэщ производствэмкІэ изаслуженнэ ІофышІэу, Урысыем иагропромышленнэ комплекс иІофышІэу гъэшІуагъэу, муниципальнэ образованиеу «Джэджэ районым» иадминистрация ипашэ игуадзэу, мэкъу-мэщымкІэ игъэІорышІаплэ ипашэу Юр-чишин Александр Борис ыкъом идунай зэрихъожыгъэр ыкІи ащ иунагъорэ илахылхэмрэ афэтхъаусыхэх.

Цыф зэрэхэмыкIодагъэр зэкIэми анахъ шъхьаI

(Апэрэ нэклуб. кыщечжэ).

— Шъуицыфышъхъэ хэкIодагъэпышъ, шыкур, — кыIуагъ ТхьакIуцынэ Аслъан. — Комиссие зэхэтцэнышъ, унэу псым ыгъэфыкIуагъэхэр атхыштых, бгъэцэкIэжынуу щымытхэмэ, унакIэхэр шъуфэт-шыштых, адрэхэм ахыщэ IэпыIэгъу яттышт. УФ-м МЧС-мкIэ иминиструу Сергей Шойгу мы тхьамыкIагъоу кытэхулаIагъэм дэгъоу щыгъуаз ыкIи IэпыIэгъу кытфэхуштыху тыкыгъэгугъагъ. ЗэкIэми тиамал кызырхыхуу тыжъуде-Iэшт.

Къоджэхэм республикэм и Лышъхъэ кыфалотагъ псым ыпкъ кыкIыкIэ мыш фэдэ тхьамыкIагъор яхэнэрэу якъоджэ псэупIэ кызырэфыкIо-кIырэр, ащ пае псырыкIуапIэр амал зериIэу зэрагъэцэкIэжын фаер. Псыр зызэкIэкIожьыкIэ мелиорацием иIоф зэрафэнэу къоджэдэхэр ТхьакIуцынэ Аслъан кыгъэгугъагъэх.

Ащ ыуж АР-м и Лышъхъэ къуаджэу Блащэпсынэклэ псыр нахъ инэу кызыкIэогъэ унагъохэр зэригъэлэгъугъэх. Къутырэу Игнатъевскэм елыгыгъэмэ, мыш псыр нахъ щызэ-кIэкIуагъ. Арэу щытми, къоджэдэхэм ащыщхэм кыIуагъ псым яхатэхэр зэригъэкIоды-

гъэр, яунэхэр зэрэзэщигъэкIуагъэхэр. Анахъэу псым чIэнагъэ зэригъэшIыгъэхэм ащыщ КIэдыкIое Заурбий иунагъо. Бысымым кызырэфыкIуагъэмкIэ, ошIэ-дэмышIэу псыр кызырэкIуагъэм ыпкъ кыкIэу, коц тонни 5-м ехъоу ихьамэ чIэ-лыгыгъэр зэкIэ ыхыгъ, чэтхэр ытхъэлагъэх, ау былымхэр псым шаухъумэнхуу игъо ифагъэх. Джьдэдэм шагум псэу дэгъыгъэр нахъ макIэ хъугъэ, ау хатэм зэрэдиэ.

АР-м и Лышъхъэ блащэ-псынэхэм къарилуагъ псым изэрар кызыкIыгъэхэм зэкIэми ахыщэ IэпыIэгъу кызыраратыштыр. Нэужым къоджэдэхэм ацIэкIэ Сэхъу Юрэ ТхьакIу-цынэ Аслъан зыкыфигъази «Тхьауегъэпсэу» кырилуагъ. Ягумэклэ зыфэдэр ышъхъэклэ зэхышIэу къуаджэм кызырэкIуагъэм ыкIи сыд фэдэрэ Iоф-кIи ренэу инэплэгъу зэриты-хэрэм пае Лышъхъэм зэрэфэ-разэр кыкIигъэтхыгъ.

Шэуджэн районым ит псэу-плэхэу Джьыракъыерэ къутырэу Свободный Трудымрэ ззыпхы-хэрэ лъэмыджым дэжэ Шэу-джэн район администрацием иIэшъхъэтетэу Хъуажэ Нал-бийрэ къоджэ псэупIэм ипашэу НэгъырэкIо Казбекрэ Лы-шъхъэм кыщыпэгъокIыгъэх

ыкIи псыхъоу Фарзэ кыдэкIы-ным ишынагъо зэрэщыIэм рес-публикэм и Лышъхъэ шагъэ-гъозагъ. К. НэгъырэкIом кы-зырэфыкIуагъэмкIэ, Джьыракъы-е дэт унэ 12 фэдиэмэ псыр акIэ-хьагъ, джырэклэ ащ нахъ гумэ-кIыгъо щыIэгоп, сыда пIомэ нэпкэхэр игъом зэрагъэпыта-гъэм ишIуагъэ кыкIуагъ. Арэу щытми, экскаваторхэр къэра-гулэу щытых.

Нэужым кытIэкIэхъэгъэ къэбарымкIэ елбэтэу Къэбы-хьаблэ Лышъхъэр кIуагъэ. Псыхъоу Фарзэ идамбэ кылу-иути, къэбыхьаблэхэм псыр лъэшэу кыкIуагъ. Машинэклэ ерагъоу тыхэкIызэ, унэхэм

ащыщхэм тьякIолагъ. Автома-шинэ псынэклэу зыухэкIын умылэкIышт чIыплэхэми тарихылаIагъ. ОшIэ-дэмышIэу псыр кызырэкIуагъэм цIыф-хэр ыгъэгумэкIыхуу, икууагъэ-кIэ лъэгъуанджэм кышъхъа-дэкIэу ахэр псым хэтыгъэх. Яунэхэм псыр арызыгъ, ухэ-мыкIышъунэу шагухэм адэ-тыгъ. Къоджэдэхэм кызырэ-луагъэмкIэ, псым илъэшыгъэ кыыхахъоштыгъэ нахъ, кыщы-кIэщтыгъэп. Псыр кызырэ-кIуагъэм кытыгъэ тхьамыкIа-гъохэр дэгъэзыжыгъэнхэм пае республикэ ыкIи региональ-нэ техникэу агъэфедэрэр мы чIыплэм псынэклэу кыгъэолIэ-гъэным фежыгъагъэх. Тхьа-мыкIагъом кытыгъэ кыны-гъохэр дэгъэзыжыгъэнхэмкIэ республикэ штабэу Премьер-

министруу КъумпIыл Мурат зипащэр ипшъэрылхэм ягъэ-цэкIэн фежыагъ.

УФ-м и МЧС иреспубликэ ГъэIорышIапIэ кызыреты-гъэмкIэ, псыр кызыеум кызы-дихыгъэ кыныгъохэр дэгъэ-зыжыгъэнхэм нэбгырэ 265-рэ ыкIи техникэ зэфэшъхьафху 110-рэ хэлажэ.

Зигугъу кытшIыгъэ тхьа-мыкIагъом идэгъэзыжын зэрэ-зэхэщагъэм ехьылIэгъэ тхы-гъэхэр тигъэзет кыкIэлъы-кIошт иномерхэм къарыхьа-штых.

КИАРЭ Фатим.

Сурэтхэр Iэшъынэ Аслъан тырихыгъэх.

Псыкыиуным кызыдихыгъэ тхьамыкIагъохэм ядэгъэзыжынкIэ IэпыIэгъу рагъэгъотынэу 2011-рэ илъэсым жьоныгъуакIэм и 25-м сыхъатыр 11.00-м ехъулIэу Адыгэ Республикэм цIыфхэр социальнэу ухъумэгъэнхэмкIэ иорганхэм закыфэзыгъэзэгъэ пчъагъэм ехьылIэгъэ къэбарыр

N n/n	ПсэупIэм ыцI	Псыкыиуным зэ- рар зэрихыгъэ унэгъо пчъагъэр	Ахэм ащы- щэу ауплъэ- кIугъэр	ЧIэнагъэу ащIыгъэм уасэу фащIырэр	IэпыIэгъу ара- гъэгъотынкIэ предложенияхэр
МЫЕКЪОПЭ РАЙОНЫР					
1	п. Краснооктябрьскэр	25	25	акти 10	
2	кв. Садовэр	10	10	зы акт	
3	кв. Табачнэр	10	10	зы акт	
4	ст. Къурджыпс	21	21	акти 6	
5	ст. Абадзехскэр	7	7	акти 7	
6	ст. Новосвободнэр	-	-	-	
7	ст. Севастопольскэр	1	1	-	
8	п. Первомайскэр	1	1	-	
9	п. Удобнэр	73	73	акт 73-рэ	
10	п. Совхознэр	25	25	акт 25-рэ	
11	п. Победэр	26	26	акт 26-рэ	
12	кв. Грознэр	24	24	24	
13	п. Тульскэр	196	196	акти 172-рэ	
14	п. Цветочнэр	7	7	1	
15	кв. Шунтук	29	29	12	
16	п. Тимирязевыр	1	1	1	
	ПСТЭУМКИИ:	456	456	359	
КЪАЛЭУ МЫЕКЪУАПЭ					
1	кв. Веселэр	24+1 (бжъаIу)	24	хатэм кIуагъ	
2	ст. Ханскэр	24	24	хатэм кIуагъ	
3	п. Родниковскэр	5	5	хатэм кIуагъ	
	ПСТЭУМКИИ:	53	53		
ДЖЭДЖЭ РАЙОНЫР					
1	ст. Дондуковскэр	451	-	унэ унаем кIуагъ	
2	с. Сергиевскэр	13	-	унэ унаем кIуагъ	
3	кв. Тамбовскэр	10	-	унэ унаем кIуагъ	
4	кв. Екатериновскэр	64	-	унэ унаем кIуагъ	
	ПСТЭУМКИИ:	538			

N n/n	ПсэупIэм ыцI	Псыкыиуным зэ- рар зэрихыгъэ унэгъо пчъагъэр	Ахэм ащы- щэу ауплъэ- кIугъэр	ЧIэнагъэу ащIыгъэм уасэу фащIырэр	IэпыIэгъу ара- гъэгъотынкIэ предложенияхэр
КОШХЪЭБЛЭ РАЙОНЫР					
1	к.у. Фэдз	685	277	-	
2	с. Вольнэр	105	105	-	
3	кв. Кармалино-Гидроицкэр	63	63	-	
4	кв. Шелковниковыр	42	42	-	
5	кв. Набережнэр	7	7	-	
6	кв. Чехрак	8	8	-	
7	кв. Краснэр	44	44	-	
8	п. Майскэр	5	5	-	
9	кв. Игнатъевскэр	250	250	-	
10	к.у. Блащэпсын	200	82	-	
	ПСТЭУМКИИ:	1409	883		
КРАСНОГВАРДЕЙСКЭ РАЙОНЫР					
1	ПСТЭУМКИИ:	унагъо горэми зэрар рыхыгъэп	-	-	
ШЭУДЖЭН РАЙОНЫР					
1	к.у. Джьыракъый	8	3		
2	к.у. Хьакурынэхьабл	10	6		
3	кв. Свободный Труд	1	-		
	ПСТЭУМКИИ:	19	9		
	АР-мкIэ ЗЭРЭЩЫТЭУ:	2475	1401	359	

Къэзыгъэнаф: Адыгэ Республикэм IофшIэнырэ социальнэ хэхъоныгъэмрэкIэ и Министер-ствэ IофшIэнымкIэ ыкIи цIыфхэр социальнэу ухъумэгъэнхэмкIэ игъэIорышIапIэхэм кырахылаIэгъэ пчъагъэхэм атэтэу къэбарыр кыагъэхъызыгъ

Я IV-рэ НАУЧНЭ ЕДЖЭНХЭР

ТЕМЫР КАВКАЗЫМ просветительствэр зэрэщыкIуагъэр

Славян тхыбзэмрэ культу-
рэмрэ я Мафэ ыкIи АР-р зы-
зэхашагъэр ильэс 20 зэрэхурэм
япэгъокIэу Мыекъуапэ я IV-рэ
научнэ еджэнхэр жьоныгуа-
клэм и 20-м щызэхашагъа-
гъэх.

**«Культурно-просвети-
тельское движение на Се-
верном Кавказе (XIX —
первая треть XX вв.)»** зы-
филорэ темэ иныр кызылуиэху
ар гъэпсыгъагъэ.

Гуманитар ушэтынхэмкIэ
Адыгэ республикэ институтуэ
Т. КIэрашэм ыцIэклэ щытым
иотделуэ славян-адыгэ культу-
рэ зэлхыныгъэхэм афэгъэза-
гъэмрэ Лъэпкъ библиотекэмрэ
ар зэдагъэхъабыргъ.

Юфтхъэбзэ иным хэлэжъа-
гъэх тарихылэжъхэр, филологхэр,
этнографхэр, культурологхэр,
краеведхэр, музей юфышIэхэр,
апшъэрэ ыкIи гурыт профес-
сиональнэ еджапIэхэр, ахэм
якIэлэегъаджэхэр, аспирантхэр,
студентхэр, гурыт еджапIэхэм
ашеджэхэрэр ыкIи ащезыгъа-
джэхэрэр.

МэфэкIыр Бэстэ Асыет зи-
пшэ кIэлэщIыкIу фольклор ан-
самблэу **«Ащэмэзым»** лъэпкъ
орэдху «Си Мэмэт», «Лъэп-
рышъу» зыфилорэхэмкIэ кы-
зылуиыхъ.

**Ахэм ауж научнэ еджэн-
хэм ахэлэжъэхэрэм шIуфэс
псалъкIэ зыкъафигъэзагъ
АРИГИ-м идиректорэу Быр-
сыр Батырбий.**

— Лытэныгъэ зыфэсшIы-
ху я IV-рэ научнэ еджэнхэм
къяблэгъагъэхэр ыкIи ащ ихъа-
кIэхэр! — кылуагъ ащ. — Сла-
вян тхыбзэмрэ культурамрэ я
Мафэ, къэралыгъо-дин мэфэкI
мэхъанэ иIэу Урысыем игъэ-
кIотыгъэу щыхэгъэуэфыкIы-
гъэныр шапхъэ мэхъу. Тэ ти-
республики мы мэфэкIым зы-
щеушъомбгъу. Культурэм, на-
укэм ыкIи гъэсэныгъэм ямини-
стерствэхэм апкъ кыикIэу,
еджэпIэ зэфэшъафхэм ыкIи
культура учреждениэхэм фес-
тивальхэр, зэнэкъокъухэр,
смотрэхэр, къэгъэлъэгъонхэр
ащашIых. Мы Юфтхъабзэр
мыгъэ зэхэщэгъэнымкIэ Адыгэ
республикэ институтуэ гумани-
тар ушэтынхэм апылбымрэ
АР-м и Лъэпкъ библиотекэрэ
Юфышхо зэшIуахыгъ.

Научнэ еджэнхуэ славян
тхыбзэмрэ культурамрэ я Мафэ

фэгъэхыгъэхэр 2008-рэ ильэ-
сым кышгъэгъагъэу зэрэзэ-
хашагъэр, ахэм научнэ
Юфыгъо инхуэ **«Мир славян-
ской культуры: история и
современность»**, **«Право-
славные монастыри в исто-
рии и культуре России»**,
**«Язык и культура: единство
и взаимосвязь»** зыфилорэхэр
зэрэщызэхашагъэхэр, ахэм ягуа-
пэу цIыф гъэсэгъабэ зэрэхэлэ-
жъагъэр кылуагъ.

Апэрэ научнэ еджэнхэм
ялбытыгъэмэ, я III-рэ научнэ
еджэнхэм ямэхъанэ нахъ куу зэ-
рэхъугъэм, къэлэ кIоцI закъор
арымырзу, зэкIэ республикэм
ит еджапIэхэр ахэлэжъэхэ зэ-
рэхъугъэм аналэ тыраригъэ-
дзагъ.

**Джырэ я IV-рэ научнэ
еджэнхэм** лъэбэкъукIэ зра-
шыгъэр кIигъэтхыгъ, Къэрэ-
щэ-Щэрджэс Республикэм
ишIэныгъэлэжъ ныбжыкIэхуэ
Мамцуе Фатимэ, Цэко Лейлэ
зэрэхэлэжъэхэр кылуагъ,
шIэныгъэ хъасэм лъэпэ мафэ
щадзынэу афэлъэлуагъ.

Къэбэртэе-Бэлъкъарым
(ушъагъу гъэнэфагъэхэм
ялбытыгъэу) яшIэныгъэлэжъ-
хэр мэфэкIым къэкIонхуэ мы-
хъугъэми, ялофшIэгъэ хъабыр-
хэр кызырагъэхыгъэхэр, ахэр
еджэнхэмкIэ зэхэт сборникэу
къыдэкIыштым зэрэдэхашагъ-
хэр кылуагъ.

Я IV-рэ научнэ еджэнхэм
АКЪУ-м ыкIи МКЪТУ-м яло-
фышIэхуэ — филологии шIэ-
ныгъэхэмкIэ докторхуэ Щыкь
Николай, Унэрэкъо Рае, Хъа-
кIэмыз Мирэ, ХъокIо Фатимэ
ыкIи Темыр Кавказым щызэ-
лэшIэрэ этнографуэ Унэрэкъо
Мирэ зэрэхэлэжъэхэрэм Юф-
тхъабзэм имэхъанэ, буасэ кIа-
Iэтэу ылытагъ. Непэрэ науч-
нэ конференцием итемэу
**«Культурно-просветитель-
ское движение на Север-
ном Кавказе (XIX — первая
треть XX вв.)»** зыфилорэр
аукъодыеу кыыхахыгъэу зэрэ-
щымытым Бырсыр кышчы-
уцугъ. Ащ изэхэщэн ушъагъу
фэхъугъэ лъэныкыохэм зафи-
гъэзагъ.

АпэрэмкIэ, Кирилл ыкIи Ме-
фодий славян алфавитыр зэрэ-
зэхэгъэуцагъэм имызакъоу,
ахэр славян просветитель
иныгъэх. Ащ кыыхэкIэу, про-
светительствэм иидее мыщ

фэдэ мэфэкI нэшанэ хэлъэу
зыфэбгъэзэныр игъоу ыльэ-
гъугъ. ЯтIонэрэмкIэ, адыгэ
просветительствэм иЮфыгъо
икъоу зэхэфыгъэу зэрэщымы-
тым, узышIонэрэ упчIабэ кы-
зэригъэуцурэр рипхыгъ.

ГушыIэм пае, динлэжъ Юфы-
шIэхохэм лъэпкъым шIоу
фалэжыгъэр икъоу кыIоты-
кыгъэп. Ау узгъэгъушIорэр мы
Юфыгъор ашIогъэшIэгъонэу
ныбжыкIэхэм зэрэзэхашагъэр
арэу кылуагъ.

Ащыгъушъэжыпэгъэ про-
светительхэм ацIэхэм къагъэ-
гъэзэжыгъэнымкIэ, шIоу ахэм
алэжыгъэр цIыфхэм зэлыгъэ-
шIэгъэнымкIэ ушэтакIохэм
Юфыбэ къапышылъэу Батыр-
бий ылытагъ.

ШIэныгъэлэжъхуэ Голубе-

вам — А.КIэшым ыцIэ адыгэ
дунаим кызырэхигъэуцэ-
жыгъэр, Бузарэхуэ Кимэрэ
Азэмэтрэ яхъатыркIэ адыгэ
просветителэу Сихъу Сэфэр-
бий ыцIэ лъэпкъым зэригъоты-
жыгъэм, Хъамхъукъо Хъусенэ
лIы гъэсагъэм ищIэныгъэ
ыкIи итворчествэ зэлыгъэшIэ-
гъэнымкIэ Унэрэкъо Рае Юфы-
шхо зэрашIагъэр, ахэм адыгэ
лъэпкъ шIэныгъэр зэрагъэ-
баигъэр Бырсырым кIигъэт-
хыгъ. Конференцием къе-
кIолIэгъэ псгъэмэ гъэхъагъэ-
хэмкIэ ыкIи научнэ ЮфшIэгъэ
дэгъухэмкIэ Бырсыр Батыр-
бий къафэлъэлуагъ.

**Ащ пыдзагъэу научнэ
еджэнхэр лъыгъэкIотэагъ
ыкIи зэришагъ славян-адыгэ**

**культура зэлхыныгъэхэм
афэгъэзэгъэ отделим ипа-
шэу, мы Юфтхъабзэм икIэ-
шакIоу Наталья Денисовам.**

Научнэ еджэнхэм япрогра-
мэ кызырэдильытэу, темэ
шъхъалэу агъэуцугъэр кызыло-
тыкIыр докладхэр ыкIи кыIо-
тыкIын кIэкIхэр мыщ кышча-
шыгъэх. Къэгъушылагъэхэм
аныхъу гъунэ зылыафыгъэ Ю-
фыгъохэр: темыр-кавказ шъо-
лырым ипросветительствэ
инэшэнэ ыкIи хэхъоныгъэ шэ-
хъэ шъхъалэхэр гъэуэфыгъэн-
хэр; Темыр Кавказым Урысые
империем гъэсэныгъэ поли-
тикэу щызэрихъагъэр зыфэ-
дагъэр; темыр-кавказ цIыф
лъэпкъхэр гъэсэныгъэм фэ-
щэгъэнхэмкIэ, хэгъэу куль-
турэ иным хэуцонхэмкIэ,

къушъхъэчIэс еджэ-
гъэ-гъэсагъэхэм
я е п л ы к I э х э р
псыхъэгъэнхэмкIэ
Ставропольскэ, Ека-
теринопольскэ ыкIи
Мыекъопэ горскэ
еджапIэхэм яшIуагъэу
къэкIуагъэр гъэуэфы-
гъэныр. Урыс
шIэныгъэлэжъхэм
мышIэныгъэр гъэ-
кIодыгъэнымкIэ, кав-
каз лъэпкъхэр гъэсэ-
ныгъэм фэщэгъэн-
хэмкIэ Юфышхоу
ашIагъэм ыкIи тхэкIэ
амал зэрарагъэгъо-
тыгъэм лыплъагъэх.
Урысые интеллиген-
цием еджэн амал
къушъхъэчIэсхэм
агъотыным эпхыгъэ

идеихуэ ыкIи проектхуэ ялагъэ-
хэр зэхашагъэх, Темыр Кавка-
зым щыпсэурэ лъэпкъхэм апэрэ
еджапIэхэр афызэхэшагъэ зэ-
рэхъугъэм, Адыгеим икульту-
рэ-просветительскэ купхэм
ятарихъ изытет зэрагъэшIагъэ.

Научнэ конференцием итемэ
ин кыгъэгъуцурэ упчIэхэм джэ-
уап афэхъугъэх мыщ фэдэ док-
ладхэр. **«Особенности севе-
рокавказского просвети-
тельства»**, **«О влиянии рос-
сийской передовой мысли
на развитие общественной
мысли во II половине XIX
века»**, **«Зарождение идей
просветительства на Север-
ном Кавказе»**, **«Казимир
Атажукин как адыгский просве-
титель: контекст времени**

и творчества», **«Научно-про-
светительская и педагоги-
ческая деятельность Л.Г. Ло-
патинского»**, **«Этнокультур-
ная лексика в русско-ады-
гейском словаре Л. Люлье»**,
**«Сотрудничество Д. А. Аш-
хамафа и Н. Я. Яковлева по
созданию современной адыг-
ской письменности»**, ахэм
анэмькIэхэри.

А зэкIэмэ Темыр Кавказым
икультура гъэсэныгъэ хэхъо
гъогу узэнкыгъэ зэрэхъугъэр
къащыралотыкIыгъ. Лъэпкъ
культурагъэр зэрэзэлъыIэхэу,
зэхэгъэшагъэхэ зэрэхъухэрэм
акIолIэ инкIэ просветительст-
вэм купкIи, шыуаши зэригъо-
тыгъэр ащыкIагъэтхыгъ. Кон-
ференцием хэлэжъэхэрэм мыщ
фэдэ рекомендациехэр штэ-
гъэнхэр игъоу альэгъугъ:

— Славян тхыбзэм ыкIи
культура я Мафэ ипэгъокIэу
ильэс къэс Научнэ еджэнхэр
зэхэщэгъэнхэр лъыгъэкIотэ-
гъэныр, зэхэфын ЮфшIэхэм
нахъ аналэ атырагъэтыныр;

— Нахъ гуетныгъэ хэлъэу
еджэнхэм Къыблэ Федераль-
нэ шъолырым иушэтакIохэр,
аспирантхэр, студентхэр, кIэлэ-
егъаджэхэр, еджэкIохэр хэгъэ-
лэжъэгъэнхэр;

— ГъэсэныгъэмкIэ комитет-
хуэ чIыплэхэм ащылэхэм ялоф-
шIэн гъэлъэшыгъэныр ыкIи мы
Юфыгъом кыыхэщэгъэнхэр;

— АР-м инаучнэ-кIэлэгъэ-
джэ кадрэхэм просветитель-
скэ ЮфшIэнымкIэ акIуачIэ гъэ-
лэшыгъэныр;

— «Iэнэ хъуараехэр» темэу
«КъэзыгъэгъэжыгъацIэхэр.
Джырэ ушэтакIохэм урысые
ыкIи адыгэ просветительствэм-
кIэ Темыр-КъохъэпIэ Кавка-
зым изытет» зыфилорэмкIэ;

— Научнэ еджэнхэмкIэ рес-
публикэ СМИ-м тхыгъэхэр
кышчыхъутыгъэнхэр;

— Я IV-рэ Научнэ еджэн-
хэмкIэ материалхэр зыдэт
тхылъ кыдэгъэкIыгъэныр.

Джащ фэдэ ЮфшIэкIэ шIы-
кIэм лъэпкъ культурагъэр нахъ
зэгуригъэIонхуэ, зэрипхынхуэ
ыкIи Темыр Кавказым щыпсэ-
ухэрэм азыфагу гушъхъэбай-
ныгъэ зыкIыныгъэрэ лъэпкъ
зэшIуныгъэрэ кырылхъанхуэ
научнэ Юфтхъабзэм хэлэжъа-
гъэхэр мэгуыргъ.

МАМЫРЫКЪО Нуриет.
Сурэтхэр Iэшынэ Аслъан
тырихыгъэх.

Шэныгъэлэжъэу Едыдж Батырай

*Сэ сыады! Хабзэр сэсый!
Цыер сэсый! Хасэр сэсый...*

ЕДЫДЖ Б.

Жьоныгъоклэм мазэм и 22-м, 1946-рэ илъэсым Тыркуем, Анталия зыфалорэ районым ит адыгэ къуаджэу Елэм зэлъашлэрэ шэныгъэлэжъэу Едыдж Батырай къыщыхугъ. Къызэрыхъуагъэр мэкъумэщышлэ унэгъо Іужьу зэтэгъэпсыхъагъэу шытыгъ. Ятэу Хъалидэ (Хъэрдинеклэ еджэщтыгъэх) чыгулэжыгъ. Янэу Сабрия унэгъо Іофхэр зэрихъэщтыгъэх, сабийхэр ыпшущтыгъэх. ИцлыкІугъом къыщегъэжъагъэу Батырай янэжъэу Гоцэхъурае лъэшэу пыщагъэу шытыгъ. Пчыхэрэ хъэблэшхъэ ныхохэр зыщызэхъахъэрэм (ахэм ордхэр, къэбархэр, усэхэр къалоштыгъэх), ядэлуныр икІэсагъ.

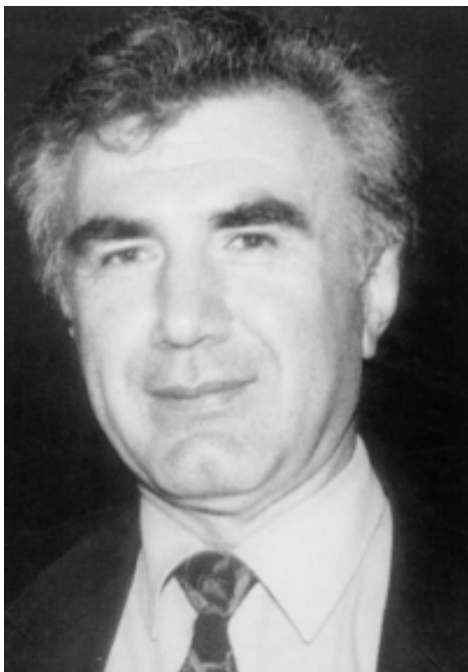
— «Хэтмэ тащыща, тыдэ тыкъыкІыгъа?» Іоу тызупчІыкІэ, — къелотэжы Батырай, — «Москоф тыкъыкІыгъ» аІоти, джэуап къытатыжыщтыгъ. «Сыд фэда «Москофыр», тыда зыдэщылэр ар?» — дгъэшлагъоштыгъ.

Батырай иапэрэ гупшысэхэр мыщ дэжым къэушыгъэх, джаш къыщегъэжъагъэу лъэпкъэу зыщыщыр зыфэдэр, шэн-хабзэу илэхэр зэригъэшлэнхэу Батырай ыгу риубытэгъагъэх. Ащ игухэлхэр къышлагъэм фэдэу, исабийхэм апшгэрэ гъэсэнэгъэ аригъэгъотынэу къалэу Анталия ятэ ыщэжыгъагъэх. «Емыджэрэр тхъамыкІэу къэнэжыщтыгъ», — ылоштыгъэ ащ.

1953-рэ илъэсым ублэлэ еджапІэу къуаджэм дэтым чІэхъэ, 1958-рэ илъэсым нахъ дэгъоу еджагъэм ахэтэу къеухы. Къоджэ еджапІэм чІэхъафэкІэ Батырай адыгабзэ нэмыкІ Іулъыгъэп, еджапІэм зэрэщырагъаджэщтыгъэхэр тыркубз. Къалэу къыздащэжыгъэм и адыгэрэ, адыгэ хабзэри щымэкІагъэх. Ау гимназием илъэсищым шеджэфэ, ежэ лъэпкъым шыпкъэныгъэу фырилэм хахъоштыгъэ нахъ, хэкІыштыгъэп.

Нэужым арэушгъэу зэрэщытыр къэнэфагъ. Анкара дэт университетым бзэ згъэшлэнымкІэ ифакультет шеджэзэ, дипломнэ ІофшІэнэу «Нэмыц эпосымрэ адыгэ эпосымрэ язгъэпшэн» зыфилорэр 1970-рэ илъэсым къызэригъэшшыпкъэжыгъэр ащ ишыхъат.

Мы уахътэм Батырай адыгэ кІалэу къалэм дэсмэ нэлуасэ афэхъу ыкІи Адыгэ хасэм къырагъэблагъэ. Апэрэ адыгэ букварэу хэкужым къыкІыгъэм нэлуасэ ащ шыфэхъугъ. Ар ады-

габзэрэ адыгэ хабзэрэ язэгъэшлэнкІэ егъэжъапІэ хъугъэ. Бзэр къызылэкІэхэм Батырай адыгэ тхакІомэ яусэхэр тыркубзэкІэ зэридзэкІыжъэу ригъэжъагъ. Ар итворческэ гъогу ипэублэ хъугъэ. Апэрэ статьяу Батырай ытхыгъэр икыоджэ дахэ фэгъэхыгъагъ, ар

тыгъэу дунайр къыкІухъанэу амал илагъ. Анахъэу къыхыштыгъэхэр адыгэхэр зыщыпсэрэ къэралыгъохэр ары: Югославиер, Израиль, Сириер, Иорданиер, нэмыкІхэри. Сыд фэдэ къэралыгъо кІуагъэми, адыгэхэм ахахъэщтыгъ, адыгэ Іорыуатэхэр къыугъошты-

зилэ цІыфхэу тыдэрэ чІыплэ къыкІэу къалэм къыдахъэхэрэр зэкІэ мыхэм адэжэ упчІэжъако къакоштыгъэх. ЫпэкІэ зигугъу къэтшыгъэ диплом ІофшІагъэр Германием къыкІыгъэ професорым ыгу зырехъым Германием ригъэблэгъагъ. Ащ Гейдельберг университетым экологиемкІэ, гъэсэнэгъэмкІэ ыкІи политологиемкІэ яфакультет шеджагъ. 1979-рэ илъэсым философиемкІэ доктор хъугъэ.

Еджэным дакоу Батырай Іофыгуаабэ зэди-гъэцакІэщтыгъ. Рыщы-Іэнэу ахъщэ къызфилэжыжыщтыгъ, зыщеджэрэ факультетым елбы-

Іахышлу пэлуигъахъэзэ, журналрэ гъэзетрэ («Шыблэ» ыцІэу) къыдигъэкІыштыгъэх. Ежэ ылапэ къычІэкІыгъэу усэхэр, тхыгъэхэр, зэдзэкІыгъэхэр ахэм къаригъахъэщтыгъэх. «Удыпан» — джарэушгъэу къа-кІэтхэжыштыгъ итхыгъэхэм. Гъэзетми, журналми Адыгэ хэкум шыпсэрэ тхакІохэм, усакІохэм, композиторхэм ятхыгъэхэр къадахъэщтыгъэх. Илъэсищэ зэкІэлъыкІоу ахэр къыдэкІыгъэх.

Адыгэ зэхашлэр къагъэушыным пае ашлэрэр шІомакІэу Германием шыпсэрэуштыгъэхэм ашыщых Ихъсан Салихъ, Беданэкъо Хъарун ыкІи Едыдж Батырай. Ахэм «Адыгэ пхъуантэр» къызэІуахы. Мылькоу ащ къыхъэрэмкІэ апэрэу адыгэ шІэныгъэ экспедицихэр зэхашх, хэкум икІыхъэзэ ІэкІыб къэралыгъохэм кІохэу рагъажэ. Ащ мэхъанэшхо илагъ, сыда пІомэ адыгэ итэкъухъагъэмэ къахъанэжыгъэ Іорыуатэхэр къаугъойжынынхэр ыкІи къыдагъэкІыжынынхэр зымыуасэ шылагъэп. Лъэпкъым икІэныжъ къэгъэнэжыгъэнымкІэ ар амалышлугъ.

хышхтмэ, къеблагъ» ыцІэу къыдигъэкІыгъ. Джаш фэдэу Косово шыпсэрэ адыгэхэм яІорыуатэхэр зыдэт тхылы Батырай къыдигъэкІыгъ. Къыугъойгъэр макІэп. Ахэм чІыплэ гъэнэфагъэ ащеубыты «Черкесхэр. Адыгэхэр. Я 18—19-рэ лІэшІэгъухэм Европэм исурэтышІхэм яеплтыкІэкІэ» ылоу 2009-рэ илъэсым Мыекъуапэ къыщыдэкІыгъэм.

Джыри Батырай иІофшІагъэмэ ахегъахъо. Мы илъэсым къыщегъэжъагъэу гуманитар ушэтынхэм апылэ институтым ІорыуатэхэмкІэ иотдел щэлажэ, сенаушыгъэ зыхэлэ шІэныгъэлэжым гъэнэфагъэу научнэ ІофшІэгъэ гъэшІэгъоныбэ джыри тапашхъэ къырилхъанэу шыт.

Батырай хэсэ зэхэщакІэм, хэсэ зегъэкІуакІэм, хэсэ Іоф гъэцэкІакІэм апэрэ лъэбэкъухэр шызышІыгъэхэм ашыщ. ЧІыплэ зэфэшхъафхэм Адыгэ хасэхэм Іоф зэрашлагъэм фэгъэхыгъэ тхыгъэхэр, язэхэсыгъохэм атхыгъэ протоколхэр Батырай иунэе архив хэлъых. Адыгэ хасэхэр зэхэцгъэнхэмкІэ ыкІи зегъэкІогъэнхэмкІэ ар зыфэлэжэрэ Іофыгъохэр къыдгъурылонхэмкІэ ахэм яшІуагъэ цІыфхэм якІышт. Зэфэхысыжъ гъэнэфагъэхэр ашІынхэм пае шІэныгъэлэжхэмкІэ Іэубытыплэ хъуштых. Ащ нэмыкІэу, тилъэпкъкІэ зы адыгэ кІалэ, зы адыгэ бзылфыгъэ а Іофыгъохэр шІогъэшІэгъонэу къытхэкІымэ, зы научнэ ІофшІэгъэ ин зыхишІыкІын икыун Батырай зэІуигъэкІагъ.

— Сыда уищыІэныгъэ ифилософиер? — теупчІыгъ Батырай.

— Дунаим, о уфамэ, рэхъатныгъэ щыбгъотышт, — къытиІожыгъ ащ. — Зы цІыфым зэпстэури ышІэшъушхтэп, уиІэм уезэгъын фае.

Янэжъэу Гоцэхъурае къырилогъэгъэ гушыІэхэр джыри щыгъупшэхэрэп: «Къыбдэхъугъэм урыкъэеу, пшхъэ гъэлагъэу ухъыгъэу, укпелыхыымэ, ош нахъ дэхэр плъэгъушхтэхъ, нахышІу. Емрэ шІумрэ зэпэтщэчымэ, зэкІэри зэщызы хъушхт». Джа гъэсэпэтхыдэм рыгуаззэзэ, Едыдж Батырай игъэшІэ гъогу непи рэкІо.

Дунаим шызэлъашІэрэ, уасэ зыщыфашІырэ шІэныгъэлэжъэу Едыдж Батырай имэфэшхо мафэкІэ сыгу къызделэу сыфэгъушІо. Игупсэхэу ишхъэгъусэрэ исабийхэмрэ бэрэ ижъау чІэтынхэу сыфэлъаІо.

НЭХЭЕ Саид.

Гуманитар ушэтынхэм апылэ Адыгэ республикэ институтым инаучнэ ІофшІ.

1964-рэ илъэсым къыхаутыгъагъ.

Адыгэ лъэпкъым итарихъ, ишэн-хабзэхэр зышІэрэ адыгэхэу Тыркуем исхэр нахыбэ зэрэхъушхтхэм пае цІыф купхэр зэхашхэу рагъэжъагъ. НыбжыкІэ купэу гъашІэм зэрихыла-лагъэхэм фэтэр аубыты. Ар адыгэ гупшысэрэ гумэкІырэ зилэхэр зыщызэрихылаІэгъэ унэ къодыеу шымытэу, «Адыгэ хъакІэщ» шыпкъэу мэхъу. Унэм къэбарыр, ныбжыкІэ жъот-зэнэкъокъур изыгъэх. Анахъэу зыфызэнэкъокъуштыгъэхэр адыгэмэ Тыркуем шылакІэу шыряІэм, дунаим чІыплэу шаубытырэр, лъэпкъым инеушрэ мафэ зыфэдэщтыр арыгъэ. Лъэпкъым шыщ цІыф Іушхэу мы чІыплэм шы-зэрихылаІагъэхэр адыгэ хэсашхъэ фэдэу хъугъагъэх, сыда пІомэ лъэпкъ гупшысэ

гъэх. Мы еджэгъу илъэсхэр ары Кавказым фэгъэхыгъэ тхылыгъэу лІэшІэгъу зэфэшхъафхэм къыдэкІыгъэхэр ыугъоинхэу зыригъэжъэагъэр.

Бэ къыкІухъагъэу шытыгъэми, Батырай ыгукІэ зыкІэхъопсыщтыгъэр адыгэмэ яхэкужэ къэкІожыныр ары. А илъэсхэм Совет къэралыгъом укы-хъаныр псынклэгъэп. 1974-рэ илъэсым Едыдж Батырай апэрэу ІэкІыб къэралыгъохэм ашыпсэрэ адыгэхэм ахэтэу Адыгэ хэкум къэкІогъагъ. Ди-апозитивхэр, сурэтхэр бэу тырихыгъэх, зегъэзжыым, Тыркуем кІуи, илъэпкъэгъухэм, Хэкужым шыпсэрэ адыгэхэм, ящылакІэ зыфэдэм нэлуасэ фи-шыгъэх.

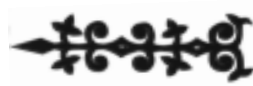
Адыгэ Хасэу ежхэм Германием шызэхашхэагъэм Батырай ишъыпкъэу чанэу хэла-жэщтыгъ. Имылкъу шыщ

Батырай Адыгэ хэкум къако къэс шІухъафтынхэр къыздихыштыгъэх. ГушыІэм пае, гуманитар ушэтынхэм апылэ Адыгэ республикэ институтым иархив аудиокассетхэр япчъагъэкІэ 32-рэ хъухэу 2002-рэ илъэсым ритыгъ, 2004-рэ илъэсым — Лъэпкъ музейм графикэкІэ шІыгъэ сурэти 100, Адыгэ къэралыгъо университетым адыгэ лъэпкъ шІэныгъэмкІэ и Гупчэ аудиокассети 100 аритыгъ.

2006-рэ илъэсым Едыдж Батырай ишхъэгъусэу Светэрэ ипшъашхэу Гунэфрэ Дэнэфрэ игъусэхэу хэкужым къэкІожыгъэх. А илъэс дэдэм Адыгэ къэралыгъо университетым лъэпкъ шІэныгъэм и Гупчэ иІофышІэу хъугъэ ыкІи бэ темышІэу Тыркуем шыпсэрэ адыгэхэм яІорыуатэхэр зэхэу-убытагъэу зыдэт тхылы «Ущ-

ЫНЫБЖЬ ИЛЬЭС 65-рэ МЭХЬУ

Гъэ мин огъаш!

Батырайрэ сэрырэ ильэс тлокитлүм ехьугъэу тызэрэшлэ. Зы кьуаджэ тыкышыхьугъэп, ау тызэлуклэнэу зыкхьугъэр тилэпкь юфыгъохэр ары. Тьрку чыналгэм ипхьыхьэ-итэжыу шашыгъэ адыгэ лъэпкыым кырыкшоштым, ыбзэ, ихабзэ, икультурэ кызыргэгъэнжынынхэ ылъэкыштым тигъэгумэкыштыгъ.

Батырай ильэсыбэрэ Германием шыпсэуи, Адыгэ хэкум кьэкхожыгъ. Сэри Тьркуем сыкыи, Адыгеим сыкыкхожыгъ.

Батырай ехьыллагъэу анахьэу кьасломэ сшлоигъор амалэу, лъэклэу илэр, эклэу пьомы хьунэу, адыгэ лъэпкыым икыгъэушын, изыкыгъэушын, изыгъэушын зэрарихьыллагъэр ары.

Лъэпкыым итарихь фэгъэхьыгъэу тыркубзэклэ тхылъ эфэшхьафхэр кыдыгъэкыгъэх. Журналхэм, тхылъхэм, интернет сайтхэм лъэпкь юфыгъохэм яхьыллагъэхэу игухэлъ-гупшысэхэр кызылотыкырэ статьяхэр кыхаутыгъэх.

Юфшлагъэу илэхэм апкь кыкыкы хэгъэу эфэшхьафмэ ащыпсэурэ адыгэхэм Батырай зэлъашигъ, ныбджэгъубэ илэ хьугъэ.

Непэрэ мафэми ипсауныгъэ шхьамысэу лъэпкь культурэм илахьышлэу хилъхьаным пае мэлэжэ.

Щэлэфэ джыри гъэхьэгъэшлэхэр зеришлэштхэм сицхьэ тель. Бэгъашлэ хьунэу, псауныгъэ пытэ илэнэу сыфэлъало.

ЧЭТЭО Ибрахим.

Ихэгъэгу, ичыгу, ильэпкь шлэу зэрильэгъухэрэм пае Батырай лъытэныгъэшхо фэсэшы. Уеплъынклэ инэп, кызырыкы, ау гушхо, цыфгъэсагъ, адыгэлл шыпкь. Сыпфэлъало, Батырай, псауныгъэ пытэ уилэу, уилофшлэн гуахьэ хэгъуатэу ушылэнэу.

Лъытэныгъэшхо кыпфэзышлэу АКЪУ-м инаучнэ библиотекэ идиректорэу ЛЪЭУСТЭН Фатим.

Ичыгужь ыпсэ хэтлагъ

Адыгэ драматическэ театрэр Абхазым кьуагъэу пчыхьэм «Гоцэмыдэхьабл» зыфиорэ комедиер адыгабзэклэ кьэдгъэ-лъагъоштыгъ. Къытэплыхьэрэм ащыщэу цыф куп горэм камерэхэр апашхьэ итэу тырахьыштыгъ.

Спектаклэ ужым а купыр, адыгэхэу ФРГ-м кыкыгъэхэр, кытлуклагъэх, лэплкьорэгъэу, тыгушлэу, тычэфэу тызэхэтыгъ. Ахэм ащыщэу клэлэ лъхьэнчэ лъэгъушлэу сэ Блащэсынэ сызэрэщышым пае нахь сакыкыгъэхьыгъэу гу лъыстагъ. Ыужклэ кьэсшлэштэжэ сигъу-нэгъу кьутырэу Унэрэкьохьаблэ зэрэщыштыгъэр. Ткъошхэр кьэдгъотыгъэхэу, тызэфэгъушлэжэу тхьамафэм а купыр театрэм ихьэклагъ.

Батырай ыпшлэ умыкхонэу адыгэ лъэпкыи шлэу зыльэгъурэ шлэныгъэлэжэ ин. Цыф гъэсагъ, шэнышлэ, ыпсэ хэтлагъ зыфэзэщыгъэ ичыгужь. Адыгэ лъэпкыым ишлэу тлэклэ ригъэкынынэу ышлэмэ, зэшлэу мыкышын шылэп. Батырай фэдэ шлэныгъэлэжэхэр кызырэкыгъэ лъэпкыым зэшлэуи хьышлэуштыр бэ. Тхьэшхом сыфэ-раз сицхьэныгъэ Едыдж Батырай мафэклэ кызырэкыгъэхьагъэмклэ. Джыри тигъэгъушлэу, псауныгъэ дахэ илэу, исабий тыгъэнэбзыхьэм янасып ылъэгъуэзэ, бэрэ шылэнуу сыфэлъало.

МУРЭТЭ Чэнай.

Урысыемрэ Къэбэртэе-Бэлыкьар Республикэмрэ язаслуженнэ, АР-м инародинэ артист, Урысыем итхаклохэм я Союз хэт.

Бэгъашлэ охьу, Батырай!

Батырай иакыыл кызышчыушыгъэм кыщегъэжыагъэу адыгэ шыпкы-псэуклэм, адыгэм итыгъосэрэ дунай агъэгумэклэу ригъэжыагъ. Къэсэ-шлэжы ятфэнэрэ — яблэнэрэ классхэм ташеджэзэ Юрылуатэр, хырыхы-хьэр, пшысэр ытхыхэу зэрэфежыгъагъэр. Анкара дэт университетым зычлэхьэм итхыгъэхэр кыхаутхэу рагъэжыгъагъ. Кавказ культурэм, хасэм изэхэщэн илахьышлэу ахишыхьэу фежыагъ. Университетыр кыухи ишлэныгъэ хигъэхонэу Германием кьуагъэ. Ащ Адыгэ Хасэ шызыхищагъ. Югославием шыпсэурэ адыгэмэ алукагъ. Фольклор шлэныгъэм илахьышлэу хилъхьагъ. Израиль, Амман ащылэ адыгэхэр зэригъэлэжыгъэх. Адыгэмэ яхьыллэгъэ тхыгъэхэм юф адишлагъ, сурэтхэр атырихыгъэх. Непэ Батырай игупсэ Адыгеим шэпсэу, исабийхэм игулыгъэ анегъэсы. Адыгэмэ афырилэ шлэулыгъэм хьалэлэу юф дешлэ.

Батырай анахь шлэушлагъэу фэслэгъурэр кыуыгъоий кызыдищэжыгъэ тхылъхэр ары. Сэ сишлэушлэ, ащ итхылъхэм, ихьарзынэщ адыгэ лъэпкыымклэ осэшхо ял.

Бэгъашлэ охьу, Батырай! Тхьэм джыри адыгэмэ ялофыгъошлэхэм бэрэ уахигъэтынэу сыпфэлъало.

ЕНЭМЫКЪО Мэулид.

Батырай шлэныгъэлэжэ. Гъэхьагъэу илэри маклэп. Сэ кыхэзгъэщымэ сшлоигъор ильэпкышлэжэ зэрэпытэр ары.

Батырайрэ сэрырэ 1967-рэ ильэсым Анкара нэлуасэ тыщызэфэхьугъ. «Хэхэсыр хэхэсэу лъэпкыын ылъэкыштыгъ, экужыым зызыгъэзэжыырэ закьор ары адыгэу кьэнэжыын зыльэкыштыгъ» — а гупшысэм ныбджэгъу тызэфышлэу. Тьркуем кыщальфыгъэхэм ащыщэу апэу хэкум кьаклуи икыбар кытфэзыхыгъэр Батырай ары. Къыгъэшлагъэм хэхэсыр хэкум кызырэфыгъэушынштым дэлэжыагъ. Джыри а гупшысэ дэдэр ары зыфэпсэурэр.

Ипсауныгъэ кыкымычэу, игъэхьагъэхэм ахигъахьоу, иунагъо датхьэу лъэпкыымклэ бэрэ тилэнэу Тхьэм тельэлэу.

МЭЩФЭШУ Нэджэдэт.

Гурэ псэрэклэ мэлэжэ

1992-рэ ильэсым Гейдельберг Батырай нэлуасэ сыщызэфэхьугъ. Ежыи Германием шыпсэуштыгъэм, ыгуклэ ренэу Адыгэ хэкум шылагъ. Ащ шыхьурэ-шышлэрэмэ альпылэщыгъ, зашигъэгъуазэщыгъ. Амал ыгъоты кьэс Адыгэ хэкум кьаклоштыгъ. Германием шыпсэурэ адыгэхэм ренэу ащ хэкум ехьыллэгъэ кьэбархэр алэкигъахьыштыгъ. Ащ ыпкь кыкыкыкы тэри хэкум гуклэ нахь пэблагъэ тыфэхьыштыгъ. Хэкум фэгъэхьыгъэ юфэу ышлэрэм пае Германием шырилэ юфхэри кызытыригъэушынштыгъ. Тьркуем нэпэмыкылу Югославием, Сирием, Иорданием ащыпсэурэ адыгэхэм альпыкшоштыгъ. Идокторскэ юфшлагъэ ахэм яхьыллагъэу шытыгъ. Германием шыпсэурэ адыгэхэм ялэпкь культурэ кьагъэ-нэжыным ренэу юф дишлэщыгъ, Черкес хасэхэм язэхэщэн клэшакло фэхьурэмэ ащыштыгъ.

Лъэпкыым ехьыллагъэу сьд фэдэрэ тхылъ ыгъотыгъэм, кышцэфыштыгъ. Зэуигъэклэгъэ тхылъхэр 2006-рэ ильэсым Адыгэ Республикэм кышцэжыгъэх.

Батырай ежхэм ашхьэ илоф пае ялэнатлэ зыгъэфедэрэ адыгэ нэпцлэхэм афэдэл. Игъашлэ адыгэ лъэпкыым фэлажэзэ кьэ-зыхыгъэ цыф ар. Дунэе культурэм изы лахьэу шьт адыгэ культурэр кьэгъэнэжыгъэным, хэхьоныгъэ егъэшлэгъэным гурэ псэрэклэ афэлэжэрэ цыф.

БЭГЪ Махьмуд.

Батырай осэ ин фэтэшлы

Едыдж Батырай тищылэныгъэ чыплэшхо щепыты, сыда пломэ зэу ищылэныгъэ зэклэ зыгорэ кьэмынэу адыгэ лъэпкыым фэгъэхьыгъэу егъэпсы, етланэ ыгукыи ыпсэкли лъэпкыым зэрэфэлэжыштым нэмыкырэ гупшысэ имылэу ары сэ зэрэслытэрэр. Ильэс шэклэ лэпэ-цыпэ хьугъэу тызэрэшлэ. Германием сыщылажэзэ, ишхьэгъуси иныбджэгъухэри игъусэу, сызэригъэлэгъунэу километрэ шьибл кызылэпичи, садэжэ кьэклогъагъ.

Батырай цыфыгъэшхо хэлъ, адыгагъэ зэрехьэ, гумэкыгъэ зыгорэм илэмэ, апэу нэсы. Иунагъо дахэ, ишхьэгъусэу Светэ цыфышлэу дэд, адыгэгъэшхо хэлъ, исабийхэри дахэу, адыгэ шэн-хабзэм тетэу еплух.

Гъэсэныгъэм ылъэныкыоклэ доктор хьугъэ. Германием бзэр шызэбгъэшлэжынынш, университет кышчыуухыныр, докторыцлэр кы-

щыблэжыныр псынклагъоп. Ащ кьегъэлъагъэу зышхьамысыжэу зэрэлэжыагъэр, сэнаушыгъэу Тхьэм кыхилъхьагъэр илэрыфэгъоу шлэныгъэм ильэгъаплэхэр кызырэкыгъэхьагъэхэр.

Адыгэ юфыгъохэм, хышлэм афэгъэхьыгъэу ытхыгъэхэр зэклэ лъэпкыым фэлэжэрэ юфыгъошхохэу шытых. Анахь уасэ зилэмэ ащышыр ежэ имылькыкы хьарзынэщ ин дэдэ зэриугъо-игъэр ары. Ар джыдэдэм лъэпкыым фэгъэлажэ ыкли тапэклэ, кызырэдгъурылорэмклэ, университетым е институтым лэкигъахьэ шлоигъу. Тэ Батырай осэ ин фэтэшлы. Тиинститут шэлажэ, игулыгъэ инэу дгъэфедэнэу гугъаплэхэр тилэх. Институтым шылажэхэрэм акыгъоу зэдэкыи юфыгъохэр зэрехьэх, иархив кызыфигъэфедэзэ, адыгэм ихьышлэ инэклубгъуаклэхэм нэлуасэ тафешлы.

БЫРСЫР Батырбий. АРИГИ-м ипаш.

Гъэбэжъур губгъом къетаджэ

Республикэм илэжыгъэшлэпэ губгъохэм теплъэу ялэм гъэтхэ мафэхэм псынклэу зехъожьы. Бжыхъэсэ лэжыгъэ хъэсэ шхуантлэхуэ шхъэхэр къызыдзынхэр езыхъэжыгъэхэр шлуцлэрымэ зытырихырэ чыгу жьогъэ хъасэхэмкIэ къэдзыхъагъэхуэ зытлэгъуштыгъэр бэшагъэп. Джы фэшъхъаф теплъ губгъом илэр: къэгъэгъэ гъожь хъэсэхохэм алырэгъу папклэхуэ, бжыхъэр ябэныгъэхуэ тыгъэм пэшлэтых, ахэр рапс хъасэхуэ къэгъэгъагъэхэр арых. Лэжыгъэшлэпэ чыплэхэм къаголэ уц шхъонтлэ гъэклэгъэхэм зэфэдэклэ къахэжыулыкых шьоф къэгъэгъэ зэмышъогъухуэ нэллэгъум къыридзэхэрэр. Джащ фэдэ сурэт зэмылэужыгъохэмкIэ тыгъэм ифабэрэ чыгуым ыкIуачлэрэ къафэпэгъэ чыплэхэм ядахэ цызэхэтшлагъ бэмышлэу тыздэцылэгъэ Кошхъэблэ районым игубгъо тызехъэм.

Апэу гушылэгъу тыфэхъугъэ районым мэкъу-мэщымкIэ игъэлорышлэпэ ипашэу Штымэ СултIан. Ащ къытфилотагъ ябжыхъасэхэм — коц, хъэ, рапс лэжыгъэхуэ губгъом илэхэм непэ язытет къынэсыным фэшI арашыллагъэр, бэрэ къещыгъэ оцхуэ гъэтхасэхэм япхын зыгъэгужьагъэм сыхъат ыкIи мэфэ ошIу макIэу къыхэкIыгъэхэр агъэфедэхэзэ, а Iофым изэшIохын гъунэм зэрэнагъэсыгъэр.

— Непэ анахъ тызгъэгумэ-кIырэр оцхым къыгъэшъо-кIырэ тичыгухэм техникэмкIэ адэлэжъэнхэ амылэкIыхэзэ, гъэтхэсэ зэфэшъхъафхэм япхын кIыхъэ-лыхъэ зэрэхъугъэр ары, — еIо районым мэкъу-мэщымкIэ игъэлорышлэпэ ипашэ. — Чыопсым изытет тимиIэ-жагъэмэ, тыгъэгъазэми натрыфми япхын игъом зэшIотыгъэу, джы хъасэхуэ къызэ-лтыхэкIыгъэхэм тэдэлэжъэн фэягъэ. Гъэтхасэхэм япхынкIэ Iофыр игъом тызэрэфаеу тфэ-мыгъэцэкIагъэми, тифермерхэмрэ механизаторхэмрэ афэ-лэкIыштэу зи къызтырагъэ-нагъэп.

Ащ пыдзагъэу Штымэ СултIан ташегъэгъуазэ районым тызыщылэгъэ мафэм ехъулIэу гъэтхасэхэм япхынкIэ Iофшлагъэу яIэхэм. Кошхъэблэ районым къоджэ псэупIи 9-у гошыгъэ, ахэм афэгъэзэгъэ чыгухэр зэкIэ мэкъумэщышIэ-фермер хъызмэтшлэпэхэмрэ унэе хъызмэтым фэгъэзагъэхэмрэ агъэфедэх. ПсэумкIи районым ичыгу шыщэу гъэтхэсэ зэфэшъхъафхэр зыщапхынхэр агъэнэфагъэр гектар мин 15-м тIэкIу ехъу. Ащ шыщэу районым тызыщылэгъэ мафэм ехъулIэу апхыгъагъэр гектар мин 10 фэдиз хъазырыгъ. Зы мэфэ ошIум гектар миным фэдизмэ чылапхъэхэр арагъэклунхэ зэралэкIырэр къыдэплэгъэ-тэмэ, къафэнагъэр мэфэ Iофшлэгъу зыхыблым шIомыкIэу апхыжыныу къырадзэщтыгъ.

— Тикъоджэ псэупIэхэр зэкIэ пшгъэмэ, гъэтхасэхэм япхын анахышIоу зыщызэхэ-щэгъагъэр ыкIи апэу зыща-ухыщтыр Игнатъевскэ къоджэ псэупIэр ары, — къытфелуатэ Штымэ СултIан. — Ащ мы-гъатхэ шапхынэу рахъухъэ-гъагъэр тыгъэгъэзэ гектар 752-рэ, ащ гектар 80 къырагъэхъугъ, зэнтхыри гектар 15-мэ ащашлагъ. Тыгъэгъазэр ары гъатхэм тичыгухэм зинахыбэ ащытшIэрэр, гектар мин 12,2-м

Кошхъэблэ районым илэжыгъэшлэпэхэр

* Районым мыгъэ коц гектар мин 19,2-м ехъу, хъэ гектар мин 2,5-рэ фэдиз, рапс гектар мин 2,7-м ехъу шылуахыжыщт.

* Ябжыхъасэхэм зэкIэми минеральнэ чыгъэшлэхэмкIэ тIоуцугъо яшлушлагъэх.

* Гъэтхасэхэр гектар мин 15-м ехъум мыгъэ къащагъэкIыщт.

* Тыгъэгъазэр гектар мин 12,2-м ехъум ащылуахыжыщт.

* Натрыфыр зыщалэжыщтыр гектар 900-м ехъушт.

ехъу ащ едгъэубытынэу ары итхъухъэгъагъэр, ащ шыщэу гектар мин 8-м фэдиз хъазы-мэ, непэ ехъулIэу тыгъэгъэзэ чылапхъэр арагъэклугъ. Тикъоджэ псэупIэхуэ анахыбэу тыгъэгъазэр зыщыхалхъанхэ фэхэр: Дмитриевскэр — гектар 2053-рэ, Натрыбыер — гектар 2014-рэ, Еджэркыуаер — гектар 1975-рэ, Кошхъэблэр — гектар 1430-рэ, Блэщэпсынэр — гектар 1274-рэ, Вольненскэр — гектар 1076-рэ. Натрыфэу лэжыгъэ къэзытыщт гектар 764-рэ, силосым пIухъащт гектар 369-рэ апхынхуэ щыт. Ащ шыщэу апхыгъэр гектар 900-м хъазырэу лыкIэхъагъ. Зэнтхыр гектари 117-м къащагъэ-кIынэу ары зэритхъухъэгъа-гъэр, ар зыщапхыгъэр гектар 214-м нагъэсыгъ.

— Гъэтхэ губгъо IофшIэнхэм язэшIохын ищыкIэгъэ техникэ ыкIи чылэпхъэ зэфэшъ-хъафхэм, дизель гъэстыны-пхъэм шыуащыкIэрэба? — теупчIы тигушылэгъу.

— Ежым фэхъушт чылапхъэр къэзымыгъэкIырэм зыфэ-ещтыр зэкIэ пэшIорыгъэшъу къызIэкIегъахъэ, — джэуап къетыжы ащ. — А лъэны-къомкIэ тифермерхэр лъэшэу афэразэх республикэм мэкъу-мэщымкIэ и Министерствэ ипашэхэмрэ специалистхэмрэ, ящыкIэгъэщт чылэпхъэ зэфэшъхъафхэр игъом къызIэкIа-гъэхъанхэмкIэ ахэр IэпыIэгъушIу къафэхъух. Дизель гъэстыныпхъэр илэс заулэ хъугъэу фэгъэклотэныгъэ хэлъэу тирайон зигъо IофшIэнхэм язэшIохын фежъэнхэм ыпэкIэ къызIэкIегъахъэ. Илэсым иапэрэ мазэхэм зы литрэм сомэ 16-м тIэкIу ехъоу ыуасэу дизель гъэстыныпхъэ тонни 100-м ехъу, компаниеу «Лукойл» зэзэгъыныгъэу дашыгъэм тегъэу, тифермерхэм къафатIуп-щыгъ. Ар тирайонкIэ лъэшэу IэпыIэгъушIу. Гъэтхасэхэм япхын фэгъэзэгъэщт техникэми, Iэмэ-псымэ зэфэшъхъафхэми ташыкIэрэп.

— Шъуибжыхъасэхэм язытет джы укытегушылагъэмэ дэгъугъэ.

— Тигубгъохэм мыгъэ къащыдгъэкIырэр бжыхъэсэ зэфэшъхъафхуэ гектар мин 19,2-м ехъу, ащ шыщэу лэжыгъэ шхъаIэу тилэ коцым гектар мин 13,4-м фэдиз, хъэм гектар мин 2,5-м фэдиз, рапсым гектар мин 2,7-м ехъу аубыты. Ахэм кIымафэр зэрэрахыгъэм уигъэрэзэнэу щыт. Мыгъатхэ тикочи тихы минеральнэ чы-гъэшлэхэмкIэ тифермерхэр мыдэу яшлушлагъэх. Аммиач-нэ селитрэ килограмм 200 зы-

машинэIэ тызэрылгъэдагъэм зинахыбэ тапэ къыщифэхэрэр минеральнэ гъомылэу алэкIэ-хъагъэм хъэсэхохуэ шхъонтлэ шлуцлашъо къызтыригъэуа-гъэхуэ, хъэ хъасэхуэ шхъэ-лээнхуэ ежъагъэхуэ зыщыпэхэр гъогум къеуалIэхэрэр арых. Лъэшэу къахэжыулыкых нэллэгъум къыридзэрэ рапс хъасэхуэ чыгуырэ тыгъэмрэ къэгъэгъэ гъожькIэ къафэпагъэ-хэр.

Шъоф гъогоу тызэрычъэрэм къыголэ жьогъэ хъэсэ инэу оцхыбэу къещыгъэхэм уцыж-хэр шлукаIэу къызтырагъэкла-

пхъэныр шырагъэжъэнышъ, мэфэ зытIушкIэ аухыщт.

— Сыд фэдэ лэжыгъэха Светлана Черненкэр зипэщэ фермер хъызмэтшлэпэм къы-щагъэкIыхэрэр? — теупчIы Елена Чернышовам.

— Тыгъэгъазэр мыгъэ гектар 202-м ащапхыгъ, бжыхъа-сэу яIэр гектар 360-рэ: коцыр гектар 270-рэ, хъэр гектар 90-рэ. ЗэкIэ ябжыхъасэхэм тIоуцогъо минеральнэ чыгъэшлэхэмкIэ яшлушлагъэх, химьер яIэпыIэгъоу бжыхъасэхэр «апIагъэх». Мары шъуеплэ якоц хъасэ, — Iапэ фешIы зы гъогубгъум къы-голэ хъэсэ зэщиз дахуэ жьыб-гъэм макIэу ыгъэуалгъэрэм.

— Мыдрэ жьогъэ шлуцIэ хъасэу тыгъэгъазэу къыхэкIы-гъаIэхэм сатыр зэкIэ кIыхъэ-хуэ зыщыращырэ Чернен-кэ ия? — теупчIы тигушы-лэгъу.

— Ары, Светланэ ифермер хъызмэтшлэпэ нахъ пасэу шап-хыгъэ тыгъэгъэзэ хъас ары.

ТыкIэлъырэхъэ культивато-рыр зыпышIэгъэ тракторэу къэуцугъэм къехыгъэ кIалэм. Ар илэс заулэ хъугъэу меха-низаторэу лэжэрэ Евгений Абрамовыр ары.

— ЗэрыкIогъум уикультива-тор тхъапша гуихырэр?

— Метрий.

— Мэфэ тхъапшырэ уцылэ-жъэщта узыхэт хъасэм?

— Неуш сыхушщт.

ЗэдэгъушIэгъур кIэкIы. Оцхымэ зэтыралэжъэгъэ Iоф-шIэныр джы псынклэу зэшIо-хыгъэн зэрэфаер къызыгуры-Iорэ кIалэр итрактор тетIыс-хъажышъ, ежъэжы.

Гъогум тыкытехажыгъэу «Жигули» фыжы цыкIур къэ-сышъ, къэуцу. КъэкIы ащ фер-мер хъызмэтшлэпэм техникэу иIэм фэгъэзэгъэ лIэу Петр Аб-рамов зыфалуагъэу бригадирикIэ зэджагъэхэр.

— Сыд фэдэ техника шъуи-фермер хъызмэтшлэпэ илэр? — теупчIы ащ.

— Трактор зэфэшъхъафхуэ 8, «Донхуэ» комбайни 3, чы-гум узэрыдэлэжъэн плъэкIыщт Iэмэ-псымэхуэ тищыкIагъэр зэкIэ тил. Ахэм зэкIэми Iоф-языгъашIэрэр механизатор нэб-гыри 7.

— Зичыгу Iаххэр къышъу-фэзыгъэзагъэхэм сыда яшъу-тырэр?

— Пай пэпчъ зы коц тонн, хъэ килограмм 200, шъоушыгъу ыкIи тыгъэгъэзэ дэгъэ кило-грамм 25-рэ зырыз ятэгъы.

Зэхэтхыгъи къэтлэгъугъи тагъэрэзагъэу тыкэкIыжы гъэбэжъу къыфыхыныу чы-гулэжыыр ренэу зыщыгугырэ губгъом. А гъэбэжъур непэ ащ къызэритаджэрэр нафэ къыт-фашIыгъ Кошхъэблэ районым игубгъоу тызэрыхъагъэхэм.

R.S. ТелефонкIэ макъэ къы-зэрэтагъэлуэгъэмкIэ, жьоныгъуа-клэм и 25-м ехъулIэу районым псэумкIи гъэтхэсэ гектар мин 10-м ехъу шапхы, плануу ялагъэр процент 66-у агъэцэ-кIагъ.

ЛIЭХЪУСЭЖЪ
Хъаджэсрэтбий.

Сурэтым итыр: **механиза-торэу Евгений Абрамовыр.**

рыз апэрэ чэзыум гектар те-лэтыгъэ бжыхъасэхэм алэкла-гъэхъагъ. ЯтIонэрэу бжыхъасэ-хэм япроцент 80-м фэдизмэ яшлушлагъэх. Хъэ хъасэхэр къэшъхъалэхуэ рагъэжагъ, коц хъасэхэми ятеплэ гугъаплэ къеты мыдэу къытэтэнхуэ. Рапсыр арымэ, хъасэхэр къэгъэгъэмэу къызэлтыхъугъэхуэ, ядэхагъэ къэлотэгъуай. ЗэкIэ бжыхъасэхэм узхэр къахэмы-хъанхэм ыкIи уцыжхэр къа-хэмыкIэнхэм афэшI химичес-кэ препаратхэмкIэ адэлэжъа-гъэх. ГъэрэкIо бжыхъэ апхы-гъэ бжыхъасэхэр зэкIэ мыдэу къызэтенагъэх, зи ахэкIоды-кIыгъэп.

Джарэуштэу чыопсым къы-ныгъоу къыздихыгъэхэр зэ-пачхэзэ, Кошхъэблэ районым ичыгулэжъхэм гъэтхэ губгъо IофшIэнхэр зэшIуахы. ЗэкIэми акIуачIэ зэрахыллэрэр лэжы-гъэ зэфэшъхъафхэр бэу къэ-хыжыгъээнхэм амалэу алэ-кIэлэ псэури фэгъэлорышIэ-гъэныр ары.

Гъэтхасэхэм япхын ана-хышIоу зыщызэхэщагъэу къы-талогъэ Игнатъевскэ къоджэ псэупIэм тэкIо районым мэкъу-мэщымкIэ игъэлорышлэпэ иаг-роном шхъаIэу Дышъэклэ Къа-симэ тыригъусэу. Губгъоу ти-

гъэм автомашинэ псынклитIоу-кIэлъырыгъхэм адэжъ тыкышъ-уцу. Мыщ тыщыIокIэ Игнатъ-евскэ къоджэ псэупIэм ипашэ игуадзэу мэкъумэщ хъызмэ-тым фэгъэзэгъэ Елена Черны-шовам.

— Чыгу жьокIупIэ гектар мин 3-м ехъу тикъоджэ псэ-упIэ къыфэгъэзагъ, — къытфе-луатэ ащ. — Гектар мин 2-м ехъум бжыхъасэхэр къащытэ-гъэкIых, гъэтхасэхэр гектар 800-м ехъум ащэтэшIэх. Тип-сэупIэкIэ анахъ хъызмэтшлэпэ инэу тилэхэр Зыхъэ Зуабрэ Светлана Черненкэмрэ зипа-щэхэр арых. Черненкэм ихъыз-мэтшлэпэ чыгу жьокIупIэ гек-тар 565-рэ егъэлажэ.

Ащ пыдзагъэу тигушылэгъу къытфелуатэ бэрэ къещыгъэ оцхыгъэм гъэтхасэхэм япхын зэрагъэгужьагъэр, арэуштэу щытми, ежъхэм апэу агъэнэ-фэгъэгъэ гектар 752-р зэрап-хыгъахэр, ащ гектар 80 джы-ри къырагъэхъунэу зэрэрахъу-хъагъэр.

— Мы тызкIэлъырыт жьогъэ хъасэр джа гектар 80-у титы-гъэгъэзэ шлагъэ къыхэхъоштыр ары, — еIо ащ. — Мары тра-кторхэр хэтхуэ шыпхъэнхэм жъуагъэр фагъэхъазыры, неущ

Дэгъоу хагъэунэфыкIыгъ

Нэмыц техакIохэм кыташылIэгъэ ззошхом тидзэкIолIхэм теклоныгъэр кызышыдахыгъэр илээс 66-рэ зэрэхъугъэм фэгъэхьыгъэ мэфэкIыр игъэкIотыгъэу Теуцожь районым шыхагъэунэфыкIыгъ. Ветеранхэм ярайон Совет итхьаматэу НэмытIэкъо Юрэ кызыэрэтифIотагъэмкIэ, къуаджэхэм, къутырхэм фэхыгъэхэм ясаугъэтхэу адэтхэр игъом агъэ-цэкIэжыгъэх, митингхэр ащызэхачагъэх, къэгъагъэхэр акIэральхьагъэх.

— Заор кызежъэм, — еIо НэмытIэкъо Юрэ, — районным ичылагъохэм адэкIи нэбгырэ 3458-р тикъэралыгъо кыте-бэнэгъэгъэ пый мэхъаджэм пэ-уцужыгъагъ. Ахэм ащышэу 1963-р апсэ емыблэжъэу заохзэ фэхыгъэх. Адрэ къэзыгъэзжы-гъэхэм янахыбэм уIэгъэ хы-лэхэр ателыгъэми, пым зэци-гъэкъогъэ мэкъу-мэшыр зыпкэ изыгъэуцожьхэрэм ахэуцо-хи, шIэIфэхэкIэ афэлъэкIыштыр хэти ышIагъ. Мы лъэханым, гукъау нахь мышIэми, заом имашIо пэтгыгъэу тилэжыр мэкIэ дэд — нэбгырэ 17 нылэп. Арышъ, Теклоныгъэм имэфэкI кызыссым, фэхыгъэхэри, непэ псаоу кытхэтхэри зышъидгъэ-гъушпагъэхэп, план гъэнэфагъэм тетэу Теклоныгъэм и Мафэ фэ-гъэхыгъэ Iофтхьабзэхэу зетхьа-гъэхэр цыфхэм ашIэ тшIонгъу.

Апэу кызыэрыригъажьэрэр илгъэс къэс автопробегэу зэхашъ-рэр ары. Мыгъи ар ялагъ. Апэрэ купэу районным иадминистрации ипащэ иIэнатIэ зыгъэцэкIэгорэ ХъачмамыкIо Азмэт, народнэ депутатхэм я Совет итхьаматэу Блэгъожь Налбий, ветеранхэм я Совет итхьаматэу НэмытIэкъо Юрэ, район администрацием ипащэ игуадзэу Бэгъушъэ Бори-сэ зыхэтгыгъэхэр зыдэкIуагъэхэр Советскэ Союзым и Лыхъужэу Нэхэе Даутэ икъэу Очэпшые, Псэ-купсэ нэпкыым тетэу дэтыр ары. Ащ цыфыбэ зыхэлэжъэгъэ митинг шыIагъ. ШымыIэжыым зы такыкIэ фэшъыгъуагъэх. Зэхэхэм кышыгушыIагъэх, Даутэ зыфадагъэр, лыхъужыны-гъэу зрихьагъэр ныбжьыкIэхэм къафалотагъ, саугъэтым къэ-гъагъэхэр кIэральхьагъэх. Ащ ыуж Очэпшые игупчэ ит сау-

гъэтэу заом шыфэхыгъэ якъо-джэ кIалэхэм ацIэ-альэкъуацIэ-хэр зытетхагъэхэми митинг шы-зэхашагъ.

ОчэпшыякIэм зынэсхэми, ащ дэт къэхалъэу партизанэу Алек-сандр Ерескыо ыкIош-Iахылы-хэу нэмыцхэм ауIыгъэ нэбгы-ри 9-м якъэхэу шызэготхэм акIэ-рыхьагъэх, къэгъагъэхэр аты-ралъхьагъ. Лъэустэнхьаблэ шыIагъэх. Мыщ игупчэ шызэгот-хы Советскэ Союзым и Лыхъужэу Бжыхьэкъо Къымчэрыерэ къуаджэм икIалэхэу заом шы-фэхыгъэхэмрэ ясаугъэтхэр. А чIыпIэми зэхэхэу шыIагъэм кышыгушыIагъэх, шымыIэж-хэр агу къагъэкIыжыгъэх, ахэм афэшъыгъуагъэх.

Нэужым заом иветеран нэб-гыриблэу Лъэустэнхьаблэ шы-псэухэрэм адэжэ кIохзэ, мэфэ-кIымкIэ афэгушIуагъэх, псауны-гъэ пытэ яIэнэу, бэгъашIэ хъун-хэу афэлъэIуагъэх, сомишъэ зы-хыбл зыосэ гъомылэпхъэ зэфэ-шъхьафхэр зэрылэ Iалъмэкъ-хэмрэ сомэ мин 20 зырырэр ары-тыгъэх. Заом иветеранэу Любовь Мазинар нэжъ-Лужьхэр зыща-лыгъэхэм кIожьыгъэти, ащи Iухъ-хи фэгушIохзэ, ышъэкIэ зигу-гъу къэтшIыгъэ шIухьафтын дэ-дэхэр ратыгъэх. Ахэм анэмыкIэу

Лъэустэнхьаблэ чIыпIэ коим ипащэу Едыдж Адамэ ветеран нэбгыриблымэ сомэ мин тфы-рытф аритыгъ.

Пэнэжыкыуае кызагъэзэ-жыым, заом иветеранхэу ащ шы-псэухэрэ нэбгыришымэ — Пэ-нэшъу Арамбий, Тыгъужь Махь-мудэ, Пэнэшъу Хъанахьо адэжэ кIохи, гъомылапхьэхэр зэрылэ Iалъмэкъхэмрэ сомэ мин 20 зы-рырэр аратыгъ.

Аскъэлаерэ Гъобэкъуаерэ заом иветеранхэу ащыпсэухэрэм шIухьафтынхэр афэзыщагъэр район администрацием ипащэ игуадзэу Бэгъушъэ Борис. Ащ АскъэлаекIэ игъусагъ чIыпIэ коим ипащэу Хъаджэлдый Рэ-мэзанэ. Къуаджэм шыпсэурэ ве-теран нэбгыриплымэ ахэр мэфэкIымкIэ афэгушIуагъэх, ыпшъэкIэ зигугъу къэтшIыгъэ шIухьафтынхэм афэдэхэр адэж-хэм афыIуащагъэх. Ахэм анэ-мыкIэу агрофирмэу «Аскъэла-ем» ипащэу Владимир Бузуле-евым сомэ мин тфырытф ахэм аритыгъ. Гъобэкъуае шыпсэурэ ветеранхэм Бэгъушъэ Борисэ шIухьафтынхэр зафылуецэхэм игъусагъ чIыпIэ коим ипащэу Теуцожь Бислян. Заом хэлэжъа-гъэхэм псауныгъэ пытэ яIэнэу афэлъэIуагъэх, агъэгушIуагъэх.

Зигугъу къэтшIыгъэ шIухьаф-тынхэу заом иветеранхэм ара-тыгъэхэм анэмыкIэу, мэфэкIым-кIэ ахэм зигупыкI алызыгъэлэ-сыгъэ предпринимательхэми ацIэ къесIон. Санкт-Петербург шэ-псэу предпринимателэу Лы-хъурэе Адамэ. Ащ заом ивете-ран 17-у районным шыпсэухэрэм сомэ мин шырыш къафаригъэ-хыгъ. Пэнэжыкыуае шыщ биз-несменэу, Адыгэ Республикэм и Парламент идепутатэу Хъабэхъу Юрэ мэфэкIым ехъулIэу чэтыл-ящик зырыз районным иветеран-хэм зэкIэми афаригъэщагъ.

— Ащ Iофыр шытыухы-гъэп, — еIо НэмытIэкъо Юрэ. — ЖьоныгуакIэм и 9-м, пчэ-дыжыгъ, район гупчэм органи-зациехэм, учреждениехэм, пред-приятиехэм яIофышIэ коллектив-хэр, кIэлэеджакIохэр транспа-рантхэр, быракъхэр, къэгъагъэ-хэр алыгъхэу кыхьагъэх. Заом, IофшIэным яветеранхэр зыхэт-хэ колоннэхэр зэуж итхэу фэхы-гъэхэм ясаугъэтэу район паркым дэгтым тыкIуагъ. Ащ митингэу шыIагъэм ХъачмамыкIо Азмэ-ти, Блэгъожь Налбий, сэри, нэмыкIэхэри тыкышыгушыIагъ. Фэхыгъэхэр тыгу къэдгъэкIы-жыгъэх, ахэм тафэшъыгъуагъ, къэгъагъэхэр саугъэтым кIэрыт-лъхьагъэх, автоматчикхэр тфэ-гъогогъо афэуагъэх.

НЭХЭЕ Рэмэзан.

РЕДАКЦИЕМ КЪАТХЫРЭ ПИСЬМЭХЭР

Тикъуаджэ ицIыф шIагъохэр

«Адыгэ макъэр» лъэшэу си-клас ыкIи ащ кыхьхэрэ тхыгъэ-хэм ренэу сидуагъэу сяджэ. Ана-хьэу сшIогъэшIэгъонхэр пуны-гъэ-гъэсэныгъэм ехыллэгъэу къатхыхэрэр ары.

Сэ илгъэс 30-рэ кIэлэгъаджэу Iоф сшIагъэ, ау тэ тилэхъан са-бийхэм ахатлхьэщтыгъэ Iэдэ-бым фэдэ, сызыхъомэ кысфэ-жъугъэгъу, джы еджапIэм аща-хамылхьажьэу кысшIошIы.

Пуныгъэр кызышыцежъэрэр унагъор ары. Ны-тыхэм ясабий халхьхэгъэ шэнхэр уаных кIэлэ-егъэджэ дэгъукии бгъэтэрэзы-жын плэкIыштэп. Цыфхэм адыгагъи, цыфыгъи зэрамыха-жыыхэу сфэлэштэп. Мыхъун зы-шIэхэу тиныбжьыкIэхэм къахэ-кIырэ зырызхэм адрэхэр адэбгъэ-кIоды хуэштэп.

Сэ сшъхьэкIэ адыгэгъэ дахэ зыхэлэ цыфмэ бэрэ сарехьылIэ. Сишъхьэгъусэ илгъэ 15 хуэгъэу сэкъатныгъэ илэу шыс. Тызы-щыпсэурэ къуаджэу Хъатыгъу-жыкыуае аптеки, бэдзэршIы-пIи дэгъыхэпышъ, Хъакурынэ-хьаблэ бэрэ тыкIонэу мэхъу. Ары къэс зыгорэм уелъэIун фæе. Шышкъэ, тикъхорэлъфхэр аш-кIэ кыддэлэх. Ахэр Дзэукъожь-хэу Рэмэзанрэ Заурдинрэ. Джащ фэдэу тызшыгузажъорэм тигъунэгъухэм, тиунэкъошхэу тэ-машъхэм кыддытесхэм бэрэ яшIуагъэ кытагъэкIы. Ахэм ащышъы Шъаукъо Рустам, Бжэ-шIо Абубэчир, ащ ишъхьэгъу-сэу Мерэм, Тхьэм зэкIэми псау-ныгъэ къарет!

ЫпшъэкIэ кызыэрэшысIуа-гъэу, бэрэ гъогуым сытетын фаеу мэхъу. Iалъмэкъ онтэгъухэр сIыгъхэу лъэсэу гъогуым сыкы-зытехьажыкIэ, цыфыгъэу кызы-дызэрахьэрэм лъэшэу сегъэгъу-шIо. Ащ фэдэ цыф шIагъоу ти-къуаджэ дэххэм ащыщ Сапый ГъукIэ. Ащ иунаеу тучан иI. Зы-горэ кышысыщфыгъэу шапIэм

сыкычIэкIыжы хъумэ, имашинэ сырегъэтIысхьэшъ, таджэ сы-къегъэсыжы. Джащ фэдэу хъуп-хьэх ГъукIэ ышэу Хъалимэ, Джэнчэтэ Азэ, Кобэшыч Рэмэ-занэ, Хъуажэ Аюбэ, Бырдж Къэпланэ, КIэрэщэ Аслъанэ, нэмыкIэхэри.

Джы сыкызытегушыIэштхэр тигъунэгъухэу Войкэ Борис ышIэ зыхьхэр урамым тесхэр арых. Апэу кызысцэгъажьэ сшIонгъор ХъапэкIэ Нурбий иунагъу. Нур-бий цыфыгъэшхо хэлъ. ИкIалэхэу Пшымафэрэ Шумафэрэ ежъ фэдэу ыгъэсагъэх, Iэдэбышхо ахэлъ, тыдэ уапэ кышыфагъэхэ-ми, гъогу укытыранэштэп.

Ахэм афэдэу цыфыгъэ дахэ зыхэлэу титэмашъхьэ унэгъуабэ тес. Сыфэраз (Алахьым джэнэт лъапIэ кырет, дунаим ехы-жыгъ) Шэуджэн Къэплан. Оп-сэуфэ ар бэрэ таджэ кыхьэ-щтыгъ, кытфэхъупхьэ дэдагъ. Хатэр тфиулъэшъоштыгъ, тисы-маджэ дышысыщтыгъ.

ЫпэкIэ ситхыгъэ кызыэрэшыс-Iуагъэу, тэмашъхьэу тызтесыр цыф дэгъухэмкIэ бай дэд, зэдэ-Iэжыныр яшэн. Уяхъопсэнэу зэдэпсэх Къэпланэ Юрэ иунагъо исхэр. Юрэ «ыIэ дышъэр пэзы» зыфалорэм фэд. Ар слесарь, то-каръ ыкIи электрик. Зыгорэ ыгъэ-жъэжыштыи цыф зэригъэлъэ-Iурэп, ишIуагъэ бэмэ арегъэкIы. ИкIалэу Абрек машинэ псынIкэ исышъ, уздэкIоштым уицэшт, укышъжышты. Юри ишъхьэгъу-сэу Дзэгуаши дахэу, зэдэIужьхэу зэдышыIэх.

ЗэгурыIохэу зэдэпсэху Цэй Нурбийрэ Заремэрэ. Нурбий непэ шIлэ кыпIуагъэми, уищы-IакIэ кыкIэупчIэшт, IэпыIэгъу уищыкIагъэу ышIэмэ, чэщым чыенэштэп.

Анахьыбэрэ тызэуалIэу титэ-машъхьэ тесхэр Войкэ Анатолий-рэ ащ ишъхьэгъусэу Нурыетрэ. Ахэм цыфхэр язэфэдэх. ЯIэмкIэ

зэкIэми адэгощэным фэхъазы-рых. Тэ, чылэм дэххэм, Iоф горэ ренэу тилэ зэпыт. Зэ хьадагъэ, зэ нысащэ... Ары пэпчэ Войкэмэ якIалэу Азэмат тыкырешэкIы.

Игугъу къэсымышIын слъэ-кышттэп Шъаукъо Мыхьамодэ-рэ Тэмарэрэ яунагъуи. ЯкIалэхэу Мурати Азэмат хъупхьэ дэдэх, адыгагъэ зэрахьэ, уяхъопсэнэу кIэлэ шIагъох. Мыхьамодэ район сымэдджэщым ирентген отделе-ние Iоф щешIэ. Тэмарэ сымэ-джэщым илабораторие Iут. Iоф зэрашIэзэ хатэр алэжы, былым-хэр алыгъых.

Шъаукъо Мыхьамодэ ышна-хьыкIэу Хъамеди, ащ ишъхьэгъу-сэу Аси дахэу зэдэпсэх. Ахэм сабыниплI зэдапIугъ. Ипшъэ-шъишъ рагъэджагъ, ящытхэу ара-гъаIоу мэпсэху. АнахьыкIэу Ан-заур институтым щеджэ.

Джы зигугъу къэсшIы сшIон-гъор УпчIэжъэгъу Адэлчэрыерэ ащ ишъхьэгъусэу Марыетрэ. Ахэр зэдэIужьхэу зэдэпсэху, са-быишъ зэдапIугъ. КIалэмрэ пшъа-шъэмрэ унагъохэр яIэ хуэгъэх. ЯкIэлэ нахьыкIэу Мыхьамодэ илгъэ 11 ыныбжэ, еджапIэм ще-джэ. Адэлчэрые ишъхьэгъусэу Марыет зэрэтэмашъхьэу тыфэ-раз. Ар сымэдджэщым невроло-гиемкIэ иотделение иIофышI. Сыдигъо уеолIагъэми, «Iэпы-Iэгъу псынIкIэу» тил. Чэщи мафи имылэу кыпIылыIэсышт.

АкIэгъу Къэпланэ иунагъо сыкытемыгушыIэн слъэкIы-штэп. Ащ икIалэхэу Аскэрбий-рэ Адамрэ сыдкIэ уеолIагъэми кыблдеIэштых, ренэу тиунагъо-кIэ тилэпыIэгъух.

Титэмашъхьыи тикъуаджэ зи-гугъу шIукIэ пшIынэу бэ къадэ-кIыштыр. Ахэм зэкIэми сызэра-фэразэр гъэзетеджэхэм язгъашIэ сшIонгъу. Цыфыгъэ дахэу зэра-хьэрэр ахэм зыдязгъэшIэжы-нэу, нэмыкIэхэм шысэ атырызгъэ-хы сшIонгъоу мы письмэр къэст-хыгъ.

ЧЭТЭО Марыет.

Хъатыгъужыкыуай.

Усэхэр

Шьофым титэу

Зи кытыцшыIырэн гъэшIэгъонэу, Дгъэлъэгъонэу, дгъэлъэгъонэу, Мыхъун закъо имэхъанэу — ГъаиIэр джыри зэрэхаф.

Тылгъычэнышъ, тыкIэхъанэу, Ащ ынахэ тыкIэлпIэнэу, Ари гъуэм едгъэнишэу — Тыгъухэр банэм икъутаф.

Е дгъэгъуIэу арэн лIэныр, Е тфэмыхъоу арэн гъаиIэр, Ау тызыст-тызыжэ маиIор Нахэ дэкIуае мафэ къэс.

Мэкъэгъагъэ гъубгъо бэныр, Тэгъэчаны лIыгъэ Iаишэр: Тыпэчыжъэу тикIэсэны — Къинхэр екIух язэфэс.

ИшъукIыгъа, игъукIыгъа? — Унэ нэкIым кытынагъэу ТишIулъэгъоу тиунагъо Пчъэу еутэкIырэм фэпциылI.

Хэти тIкIыгъур, хэти тыкIыгъуа? Тыгъужыгъэу шьофым титэу, Чэщи мафи тафимытэу, Нэпсым фэтэиIэжыы ыт.

ТыкIэхьагъа, тыуIагъа, Тызбэнырэр кIочIаца, Бзэм дэнагъа тицэбзаци? — Тызцынэсырэм тыдэх.

... Зэхэсэхы о кьэпIуагъэр, Пкъынэ-лынэу зэхэсэхы, А зыр сэшIы сэ IэшIэхэу — Ори слорэр сфызэхэх.

Тян

Халтэу гъэгъэлэ жьоку, Ижыырэ хъишгъэ ылгъэгоу Халтэ нIэ зэлэгъэ гузэгум Тяну, ти Адыгэ хэку.

Емыпсыгъэу кIочIаджэ: Гыишгъэ ехъугъ, мэсымаджэ, Узэу збэнырэр бзаджэ, Емыхьырэхъыишэ-мэхъаджэ.

Унэу зэрылтыр нэфын, ЫкIохэр мыщ къэлэ инмэ Адэхэу цэтхэгъэх, ябынмэ Арагъэлэгъурэн къин.

ШызыицтхъужыыхъыкIыб: КъэкIыхъ ахэу духымэ, Унэ нэфынэм ыгуамэ КъякIурэн — анэлэ акIыб.

Псаумэ, бэрэ цыIэицт: Шыль емызгъэу хьадэгъум. ШIэлъэ мыкIабзэм, онтэгъум, Джыри хэдгъэлъыгъэ, лIэицт.

Ынхъухэр ным иIэгъэгъу: Загъор ахэри къэсых — ТIэкIурэ убэхэу цэсых, Джэсауицтэу хагъэкIы якIогъу.

Ионым кыкIэнырэр хъоны. Сэры мыщ ыкIо нахьыкIэр Афимыхъажэ-афимыкIыр — СиIэрэн ти Анэ фэсIон.

Гугъэм ыгъотрэр — амал. Марджы хъужысын! АдыгацIэр Тхьыицтымэ, гъэшIэ дэкъацэр ПсынIкIэу къэтэжыгъэланл.

Сэдэкъэхэгъ

— ЗиIэу тлэгъэгъурэри мэлъало: Ма, жьэгъыи тIэкIур зыфэгъэхъу, Куу кысышIошIымыи унаIо, ШыIэн сыгу ныкIын ащ цэхъу.

Пфэмыхъуицтми хьалыгъу уасэ, НэпIэу джыбэм цэрэджэгу — Сэри сылгъэIуагъ тыгуаасэ, Сэтхьагъыжыы нэт сынэгу.

— Цыфыр ахъицэн зэрэбаур, Шыгушпагъэми нэмыкI, Бэ зыфаер, бэ кыфаер — РэзэныгъэкIэ тхьамамыкI.

УиджыбачIэп сызэнэцIэрэ, СызфэныкIор уигукIэгъу, Непэ сызIукIэгъэ нэпIыгъу Арыми сфэхъун зэхэхъу...

ЩЭШIЭ Аслъан.

Цэрыло хьунхэу афэтэлэ

Москва, Санкт-Петербург, Ростов-на-Дону, Шьачэ, нэмык кьалэмэ ащыклогъэ хэгъэгу ыкИ Дунэе фестиваль-хэм щытхьуцлэхэр къащыдэзыхыгъэ клэлэцыкИхэмрэ ныбжьыкИэхэмрэ зыхэлэжъэгъэхэ клэух концертыр искусствэхэмкИэ Адыгэ республикэ колледжым щыкИуагъ. «ИскусствэхэмкИэ клэлэцыкИу еджапИэхэм, колледжым защызыгъасэхэрэр арых зэфэхьысыжъ зэхахьэм кьедгъэблэгъагъэхэр, — кьытилуагъ Адыгэ Республикэм культурэмкИэ и Министерствэ иотдел ипашэу Шэуджэн Бэлэ. — Сэнаушгъэ зыхэлэ ныбжьыкИэхэм яшлэныгъэ хагъахь, фестиваль-зэнэкъокъухэм ахэлэжъэхэзэ, Адыгеим ыцлэ дахэкИэ агъэлэу».

Быжъ Даринэ мэкъэ ИэтыгъэкИэ ордэ кьызырлорэм, пчэгум кьызы-хэкИэ образэу кьыгъотыгъэм зы-кьыщызэлэуихын зэрилъэкИырэм

Фестиваль-зэнэкъокъоу «Бжы-хьэ сонатэр» зыфилоу Астрахань щыкИуагъэм ДШИ-1-м иансам-блэу скрипкэмкИэ оредышъохэр къезыгъалорэм шлухьафтын шъхьа-лэр кьыщыдихыгъ. Дунэе фести-валь-зэнэкъокъоу «Алые паруса» зыфилорэм Тульскэм шеджэрэ Да-ниил Гаркуновыр лауреат шы-хьугъ, апэрэ степень зилэ тхылыр кьыфагъэшъошагъ. Адыгэ Рес-публикэм изаслуженнэ артистэу Шъхьэбэцэ Сыхьатбый ащ икИлэ-егъадж. Д. Гарковым ным фэгъэ-хыгъэ оредыр дэгъоу кьылуагъ.

Краснодар краим икИлэеджа-клогэм фортепианэмкИэ ялэпэлэс-ныгъэ зауплъэкИум искусствэхэм-кИэ республикэ колледжым исту-денткэу Елизавета Полун ятлонэрэ

чыплэр кьыдихыгъ, клэлэегъаджэу зыгъасэрэр Елена Кагосян.

Ящэнэрэ шьолъыр зэнэкъокъоу ныбжьыкИэхэм ялагъэм лъэпкъ му-зыкальнэ Иэмэ-псымэ-хэмкИэ оредышъохэр шагъэжъынчыгъэх. ИскусствэхэмкИэ рес-публикэ колледжым истудентхэу Джэнчэтэ Салбий, Агьырджэнэ-кьо Ибрахим, Шыкь Фаризэт зэлуклэгъум ха-гъэунэфыкИырэ чы-плэр кьыщыдахыгъ. Зэфэхьысыжъ концер-тым адыгэ оредышъо-хэр пщынэхэмкИэ кьы-щырагъэлэуагъэх. Лъэ-цэрыкьо Кимэ зэри-гъэфэгъэ мэ-кьамэхэр гум рихьэу агъэ-жъынчыгъэх.

Гъыщ Русланрэ Хьодэ Зулимэрэ джыри клэ-лэцыкИух. Адыгэ шъуа-шэхэр ащыгъэу пчэгум кьызыхьэхэкИэ, дахэу кьы-зэрэшъохэрэм фэшл бэ-рэ Игу афытеох. Яклэлэ-егъаджэу Хьаклэгъогъу Саныет тызэрэщигъэгъо-загъэу, Руслани Зулими лъэпкъ искусствэр яклас. Адыгэ кьашгъор Р. Гъы-щымрэ З. Хьуадэмрэ дэ-гъоу кьашыгъ, нэгүшло-хэу пчэгум икИыжы-гъэх.

афэшл тегъэгүшло, искусствэм шылъыклогтэнэу тегъэгүгъэ. Клэдэ-кИой Азидэ ар регъаджэ. М. Дуна-евскэм иорэдэу «Рыбка» зыфи-лорэр узылэпишэу Даринэ кьы-луагъ.

Лъэцэрыкьо Кимэ ыцлэ зыхьырэ республикэ клэлэцыкИу еджапИэм Цэй Бэллэрэ Тхьапшэкьо Дианэ-рэ зышагъасэ. «Дышъэ дельфин» зыфилорэ Дунэе фестиваль-зэнэ-кьокъоу Шьачэ щыкИуагъэм ила-уреат хьугъэх. Кушъу Сюзанэ пшъашъэхэр регъаджэх. Б. Цимрэ Д. Тхьапшэкьомрэ зэгосхэу а зы-уахьтэм фортепианэмкИэ К. Ха-

чатурян ипроизведение кьырагъэ-луагъ. ЯлэпэлэсэныгъэкИэ пшъа-шъэхэм тагъэгүшлуагъ. Афыпсы-пэ ДШИ-м ипшынаоу Ацумыжъ Руслан икИлэегъаджэр Лыпшгъэ-кьо Марыет. Лъэпкъ оредышъо-хэр Р. Ацумыжым дахэу пщынэм кьыригъэлэуагъэх.

Адыгэкьалэ и ДШИ иеджаклоу Шумэн Бислэан икИлэегъаджэр Ехьулэ Зарем. Тимузыкант цлэры-лоу Лъэцэрыкьо Кимэ зэригъэфэгъэ мэкьамэхэм ащыщхэр пщынэмкИэ Бислэан кьыригъэлэуагъэх. Фести-вальхэм, зэнэкъокъухэм ахэлэжъэ-зэ, илэпэлэсэныгъэ ащ хегъахьо.

Дунэе фестиваль-зэнэкъокъоу «На крыльях таланта» зыфилоу Санкт-Петербург щыкИуагъэм «Гран-при» зыфилорэ шлухьафтын шъхьалэр искусствэхэмкИэ респу-бликэ колледжым шеджэрэ Анна Давыдовам кьыщыдихыгъ. АР-м культурэмкИэ изаслуженнэ Иофы-шэу Михаил Арзумановым регъа-джэ оредыло ныбжьыкИэр. И. Де-миран ыусыгъэу «Афган вальсыр» Анна Давыдовам гур «зэридзэу», нэпсыр кьыригъэхэу мэкъэ дэгъу-кИэ кьылуагъ.

Мыекъуапэ икИлэеджаклогхэр концертым кьыщышъуагъэх, ялэ-пэлэсэныгъэ зэрэхагъахьорэр кьа-гъэлъэгъуагъ. Тинепэрэ ныбжьы-кИэхэр тинеушчирэ мафэх. Ясэнау-щыгъэ кьызылуахынэу, артист цлэ-рыло хьунхэу афэтэлэ.

Сурэтхэр концертым кьыщы-тырахыгъэх.

ГАНДБОЛ. СУПЕРЛИГЭР

Зышлуахьырэм щытхьухэрэба?

«Адыиф» Мыекъуапэ — «Луч» Москва — 28:29 (10:17, 18:12).

Жьоныгуаклэм и 24-м Мыекъуапэ щызэдешлагъэх. Зезышагъэхэр: Ешыгоо Нухь, Краснодар, Жириков Рэ-щид, Карачаевск.

«Адыиф»: кьэлэпчъэлутхэр: Кожубекова, Изюмская; ешлаклогхэр, кьэлэпчъэм пчъагъэу Игуаор зэрэдадзагъэр: Мартыненко — 2, Романенко — 4, Гусакова — 3, Дьяко-ва, Гарбуз — 10, Ускова — 2, Игнатченко — 4, Чурбано-ва, Сысоева, Еремченко — 1, Малхозова, Исаченко — 2. «Лучым» щешлагъэхэу кьэлэпчъэм Игуаор дэзыдзагъэ-хэр: Бойкова — 1, Перепелицина — 2, Артюхович — 4, Недопенкина — 2, Гудкова — 1, Субботина — 2, Ники-шова — 2, Гайжутите — 14, Арховатская — 1.

«Лучым» шешлэрэ пшъэшгъэ ищыгъэу Инга Гайжутите гьогъогу 14 тикъэлапчъэ Игуаор кьыди-дзагъ, ащ щышэу 7-р тазыр дзын-кИэ. ХьакИэхэр 3:0-у кьыттеклогхэзэ, пчъагъэр 3:4 хьугъэ. Ащ ыуж хьа-кИэхэр псынклэу апекИэ кьылыхэу, нахь шъуамбгъоу ешлэхэу зыфе-жъэхэм, пчъагъэр зэрэлъыкИуатэ-рэм тигъэгүмэкИыштыгъ: 5:7, 6:12, 7:14, 9:15. Мария Гарбуз «Лу-чым» икьэлапчъэ зыдэом кьэлэп-чъэбгыкьум тыригъэфэгъэ Игуаом лъыбэнагъ. Ухьумаком Игуаор кьалэКихи, икИлэрыкИэу ыдзи, пчъагъэр 10:15-м нигъэсыгъ.

ХьакИэхэр зэдиштэхэу зэрэшлэ-хэрэм ишлуагъэкИэ теклоньгъэм на-

хьышлоу фэбанэщтыгъэх. А уахь-тэм тиспортсменкэхэм агу агъэ-клогдыгъэп. Яна Усковар, Мария Гарбуз, Анна Игнатченкэр, Мария Романенкэр, Татьяна Гусаковар «Адыифым» нахь кьыхьышх. Игуаор зэфадзызэ хьакИэмэ якъэла-пчъэ еклухэу, хьагъэм Игуаор ра-дзэу тэлъэгъу. Ялэпэлэсэныгъи, ягуетныгъи тигъэгүшлэщтыгъ, ау ухьумэн Иофыгъохэр типшъашъэ-хэм зэрагъэцакИэхэрэм тигъэра-зэщтыгъэп.

Пчъагъэр хьышхор зэрэуалъэрэм фэдэу лъыкИуатэщтыгъ: 16:21, 19:22, 20:25, 22:27. М. Гарбуз тлогъогъоу кьэлэпчъэм Игуаор дедзэ: 24:29. Я. Усковам ухьума-

клогхэр егъэплъэхьух, дахэу хьа-гъэм Игуаор редзэ: 25:29. М. Рома-ненкэм нэгъуэлэпэгъум кьыклогл Игуаом зылгидзи, пчъагъэм хи-гъэхьуагъ — 26:29. Зэлуклэгъур аухынклэ секундэ 30 фэдиз кьэна-гъэр — 28:29. «Адыифыр» илыгъ шъхьае, пчъагъэр зэрихьокИынэу амал зэригъотылэжъырэп.

Зэлуклэгъур хьакИэмэ ахьыгъэ-ми, «Адыифым» узэрэщытхьун щыт. Гум кьеорэр кьыхьэдгъэщын. Кьэклогт илгъэс ешлэгъум ти-

командэ нэбгырэ заулэ хэкИыжы-щтэу тренер шъхьалэу Александр Реввэ кьытилуагъ. Мыгъэ я 8-рэ чыплэр «Адыифым» кьызэрэди-хьыштым емызэгъыхэрэр кьытхэ-тых. Кьэклогт илгъэсым сыд фэдэ чыплэа зыфэбэнэщтыр?

«Адыифыр» жьоныгуаклэм и 28-м Москва щылулэщт «Лучым». Сурэтым итхэр: «Адыифым» иешлаклогхэу Яна Усковар, Анна Игнатченкэр, Мария Романен-кэр, Светлана Кожубековар.

Нэжыбгъор зыгъэхьащыгъэр
ЕМТЫЛЪ Нурбий.

Зэхэзышагъэхэр:
Адыгэ Республикэм
и Къэралыгъо
Совет — Хасэр,
иминистрэхэм
я Кабинет

КьыдзыгъэкИырэ:
Адыгэ Республикэм
лъэпкъ ИофхэмкИэ,
ИкИыб къэралхэм
ащыпсэурэ тилъэп-
кьэгъухэм адырлэ
зэпхыныгъэхэмкИэ
ыкИи кьэбар жьу-
гъэм иамалхэмкИэ
и Комитет
Адресыр: ур.Кре-
стьянскэр, 236

Редактор
шъхьалэр

ДЭРБЭ
ТИМУР

Редактор
шъхьалэм иапэрэ
гуадзэр
АУЛБЭ Руслан

Редактор
шъхьалэм
игуадзэр —
пшъэдэкИыжъ
зыхьырэ
секретары
ХЪУРМЭ Хьусен

ПшъэдэкИыжъ
зыхьырэ
секретары
НЭПШЭКЪУЙ
Заур

Редакциер
зыдэщылэр:
385000,
кь. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,

редактор шъхьалэм
иапэрэ
гуадзэр:
52-49-44,

редактор гуадзэр-
пшъэдэкИыжъ зы-
хьырэ секретары:
52-16-77.

E-mail:
adygvoice@mail.ru

Зышаушыхьаты-
гъэр:

Урысые Федерацием
хэутын ИофхэмкИэ,
телерадиокъэтын-
хэмкИэ ыкИи зэльы-
лэсыкИэ амалхэмкИэ
и Министерствэ
и Темыр-Кавказ
чыплэ гъэлоры-
шлэп, зэраушыха-
тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Зыщыхаутырэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
кь. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Пчъагъэр
4285
Индексхэр
52161
52162
Зак. 1427

Хэутыным
узщыкИэтхэнэу щыт
уахьтэр
Сыхьатыр 18.00
ЗыщыкИэтхэгъэхэ
уахьтэр
Сыхьатыр 18.00